

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Makó Klaudia

A feltaláló jogai a szabadalmi jogban

„...a világ épp oly átalakulásban van, mint az ipari forradalom kezdetén, akkor a gép és az energia, ma az automatizálás, beleértve a számítógépet, az új technológia, beleértve a biotechnológia jövőjét is és az információ alakítanak új viszonyokat az ember és munkája, az emberek, csoportjaik, nemzetek között.”

/Vámos Tibor/

Ma már közhelynek hangzik az, hogy a találmányok története egyidős az emberiséggel. Az ősember által használt szakóccától kezdve az ipari forradalom hatalmas újdonságain át a digitális technikai vívmányokig, a találmányok minden esetben lépcsőfokai az emberi fejlődésnek, alakítói a történelemnek. Annak ellenére így van ez, hogy az alkotások mai értelemben vett oltalmának kialakulása az ipari forradalom idejére tehető.

A szellemi alkotások védelmével az állam azt az alkotó jellegű munkát ismeri el, amely egy-egy új szerzői, vagy műszaki mű, módszer létrehozatala érdekében kerül kifejtésre. Akár véletlenszerű felfedezésről, akár hosszadalmas kutatások eredményeként megalkotott dologról van szó, az alkotó érdeme tagadhatatlan. A védelem követelményei eltérőek a szerzői művek és az iparjogvédelem területére eső műszaki alkotások, megoldások esetében: míg az előbbi esetben az egyéni-eredeti jelleg a meghatározó, addig az utóbbinál az abszolút újdonság a követelmény, nem szubjektív, hanem objektív ismérvek dominálnak és jobban előtérbe kerülnek az áruviszony-jellegre, gazdasági jelentőségre utaló szabályok.

Azonban a szellemi termékek körébe beletartoznak fentebb nem említett entitások is: a földrajzi árujelzők, védjegyek, formatervezési minták, stb., sőt akár egy vállalkozás jó hírneve, goodwill-ja is. Ha mindezekhez hozzávesszük a szerzői jog és az iparjogvédelem tárgyát képező egyéb alkotások sokféleségét, azt láthatjuk, hogy „szellemi alkotások joga” elnevezés alatt egy nagyon komplex, anyagi és alaki szabályokból álló jogintézménycsoport működik, melynek részterületei gyakran nemcsak tárgyukban, hanem a szabályozás, a védelem módjában is eltérnek egymástól.

Mi indokolja mégis azt, hogy ezeket összefoglaló néven szellemi alkotásoknak hívjuk? Mik azok a közös jellemzők, amelyek alapján kialakítható ez a kategória? A választ a szellemi tulajdon elméletében találhatjuk meg. A Ptk. sokat vitatott 86. §-a a törvény védelme alá helyez minden szellemi alkotást, nem csupán azokat, amelyekről külön jogszabályok is rendelkeznek, feltéve, hogy azok nem váltak közkinccsé. A „közkinccsé vált” szellemi alkotások esetében ugyanis nem beszélhetünk egyedi alkotó, feltaláló tevékenységről, vagy egyéb, személyes és gazdasági értéket képviselő jogról, amely bizonyíthatóan valaki munkájának, kitartó tevékenységének eredménye lenne. Mindazonáltal az említett paragrafussal kapcsolatban veszélyként megfogalmazható az, hogy a külön jogszabályokban lefektetett védelem nivellálódását eredményezheti egy ilyen általános jellegű rendelkezés. Ahogyan arra az MSZH rámutatott egyik közleményében:

„...Az iparjogvédelem és a szerzői jogi jogszabályok pontosan és részletesen meghatározzák annak érdemi és (az iparjogvédelem esetében) alaki, eljárási feltételeit, hogy a szellemi javak mikor vonhatóak ki a szabad felhasználás, a közkinccs köréből. A védelmi feltételek e cizellált rendszerét relativizálja és teszi szinte feleslegessé, ha valamely általános polgári jogi szabály általában, en bloc törvényi védelmet ad mindenfajta szellemi alkotásnak még akkor is, sőt éppen akkor, ha az alkotás nem felel meg valamely nevesített oltalmi forma külön törvényben előírt feltételeinek. (...) e rendelkezés számottevő gyakorlati problémákat eddig feltehetőleg azért nem okozott, mert megmaradt annak, ami valójában: politikai ízü (...) deklarációnak.”¹

Ugyanakkor a 86. §. védelmére azt hozza föl az említett kiadvány, hogy az a szellemi alkotások jogában fontos alapelveként szereplő hézagmentes oltalom elvét segíti érvényre jutni.

A szellemi tulajdon elmélete néhány más, szellemi alkotásokra vonatkozó szemléletmód összeötvözéséből keletkezett: a vagyoni oldalt kiemelő tulajdoni elmélet, a személyiséget központba helyező felfogás, illetve a versenyjogi nézőpontú immateriális javak elméletének keveredéséből. Az elmélet a szellemi alkotásokat a dologi tulajdon mintegy párjaként fogja fel és - Bobrovsky Jenő szavaival élve - nemzetközileg elfogadott „szintézis a szellemi javak rendszerben tartására, a jogterület tárgyainak szellemi jellege és a szabályozás tulajdoni módszere alapján”.² Elfogadva tehát azt, hogy a védelem módja a tulajdon védelmét veszi alapul, az alábbiakban nézzük meg, milyen plusz aspektusok járulnak hozzá ehhez a szellemi tulajdon tárgyainak esetében.

A szellemi tulajdon elmélete tehát a közkinccsé nem vált szellemi alkotások tekintetében bír relevanciával. Hasonló a dologi tulajdonhoz annyiban, amennyiben itt is abszolút szerkezetű jogviszonyról van szó, illetve azonos a kapcsolódó jogok terjedelme és tartalma is. Eltér azonban attól néhány tekintetben: a szellemi tulajdon tárgya mindig valamilyen immateriális jószág, információ, ennél fogva - hadd idézzem ismét Bobrovsky Jenőt - „a dologi jogoknál intenzívebb kizáró jellegük, mivel egy szellemi érték (....) potenciális használhatósága, gyárthatósága mások által lényegesen tágabb körű, mint egy fizikai dolog használhatósága.”³ Egyebek mellett ezzel is indokolható a szellemi alkotások megkülönböztetett védelmének fontossága - tudniillik azzal, hogy a visszaélésnek súlyosabb anyagi és nem utolsó sorban erkölcsi következményei lehetnek. Indokolja a megkülönböztetett védelmet továbbá az is, hogy a szellemi javak létrehozatala másféle, több időt és más képességeket feltételező munkát igényel, azt a szellemi többletet, amely nélkül az alkotás nem jöhetne létre.

A legfontosabb jellemzője a szellemi tulajdonnak pedig az - fentiekből következően - , hogy ahhoz személyhez fűződő és vagyoni jogok egyaránt kapcsolódnak. A szellemi tulajdon tárgya éppúgy hordozhat magában erkölcsi értékeket, tanúsítja az alkotó képességeit, mint ahogyan a kiaknázásával anyagi előnyökre lehet szert tenni. Szellemi tulajdon tárgya lehet tehát és ezáltal a szellemi alkotásokhoz kapcsolódó védelmet élvezheti minden olyan szellemi alkotás, amely esetében a személyes és vagyoni jellegű jogok indokoltsága is meghatározható. Ezt azért fontos kiemelni, mert a személyes alkotómunka meghatározása nem mindig egyszerű és egyértelmű, vegyük például egy adatbázis, vagy gyűjteményes mű védelmét.

¹ A Magyar Szabadalmi Hivatal észrevételei az új Polgári Törvénykönyv koncepciójára, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi szemle, elektronikus publikáció, 107. Évf., 2. szám, <http://www.hpo.hu/kiadv/ipsz/200204/tanulmányok.html>

² In: Bobrovsky Jenő: Iparjogvédelem és csúcstechnika, 57. oldal

³ Bobrovsky Jenő: Iparjogvédelem és csúcstechnika, 59. oldal

Az ipar területére eső találmányok esetében ez még inkább szembeszökő. Mint ahogyan azt már a bevezető elején említettem, itt az iparilag alkalmazhatóság, az abszolút újdonság követelménye miatt a vagyoni szempontok kerülnek előtérbe, nem pedig a feltaláló személyhez fűződő jogai, tekintettel arra, hogy a találmányok a gazdasági előremenetelt szolgálják. Rengeteg olyan találmány van, amelynek fontosságát, a mögötte álló munkát észre sem vesszük, természetesnek tartjuk azokat. Egy egylágeres énekes neve sokkal jobban ismert manapság a köztudatban, mint például Art Fry-é, aki a post-it jegyzetlap feltalálója, holott a jegyzetlapot szinte mindenki ismeri és használja is.

A találmányokat a szabadalom jogintézménye védi. Az 1995. évi XXXIII. törvény szerint *„szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén”*. A szabadalmazhatóság ezen három kritériuma az indoka annak, hogy a szabadalmi oltalom eljárás, bejelentés eredményeként keletkezik - mivel a kritériumok fennállását minden esetben vizsgálni kell - , szemben például a szerzői művekkel, amelyek automatikusan élveznek védelmet keletkezésüktől kezdve, külön eljárás nélkül (ugyanakkor 2006. április 15-től lehetőség van a regisztrációra az MSZH-nál vezetett önkéntes műnyilvántartásba - ez azonban a védelemnek nem feltétele).

Manapság sokat halljuk a politikában, médiában, hogy a fejlődés a „tudásalapú”, „információs” társadalom felé kell haladjon, a kutatás-fejlesztésekre, innovációra épülve. A vállalati szinten megalkotásra kerülő innovációs stratégiák (politikák) így fokozott jelentőséget nyernek a találmányok megalkotása során. Bizony, a régi korok műhelyben gubbasztó, magányos feltalálója már a múlté - ma az előrehaladást jelentő találmányok többsége vállalatok, egyetemek, kutatóközpontok közösségében születik meg. A szabadalom pedig a király által kiadott egyéni engedély helyett formális, jog által rendezett eljárásban keletkezik.

A találmányok oltalmi rendszere nem szűkíthető le egyetlen jogterületre, már a hézagmentes oltalom alapelvéből következően sem. A fő szabálycsoportot természetesen a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény tartalmazza, de emellett a Ptk. is megjelenik háttérjogszabályként, sőt, a találmányokról szóló törvény eltérő rendelkezése hiányában a közigazgatási eljárás általános szabályait is alkalmazni kell a bejelentés és az ezzel kapcsolatos eljárás során, valamint büntetőjogi tényállások is segítik a védelmet. Mindazonáltal az Alkotmány maga nem rendelkezik külön a szellemi alkotások védelméről, azt a tulajdonvédelem általános körébe vonja - erősítve ezzel a szabályozási módszer tulajdonelméleti kötődését.

A szabadalom fogalmából következően figyelmet érdemelnek manapság a versenyjogi szempontok, különösen az Európai Unióhoz való csatlakozásunk miatt is. Tekintettel arra, hogy a szabadalom kizárólagos jogot ad a szabadalmasnak találmánya hasznosítására, így ezáltal egy monopolhelyzet keletkezik. Azonban, mivel ez a monopólium egy olyan új termékre vonatkozik, amely addig még nem létezett, versenykorlátozásról nem beszélhetünk. Oltalom hiányában pedig a versenytársak az adott találmányt olcsóbban tudnák előállítani a feltalálótól, hiszen őket nem terhelné a kutatás-fejlesztés költsége. Egyébként belső megoldásokkal, mint például a kényszerengedély intézményével igyekeznek oldani ezt a monopolhelyzetet, valamint az EU Bírósága által kidolgozott „essential facility” doktrína is hatással lehet erre vonatkozólag.

Folyamatosan változnak azok az érdekek is, amelyekre a szabadalmi jognak reflektálnia kell: a feltaláló és a köz érdekén túl figyelmet kell immáron fordítani a fogyasztók érdekére és

tekintettel kell lenni a nemzetközi folyamatokra, világkereskedelem hatásaira is, amelynek eredményeképp a szabadalom territoriális jellege fokozatosan bővül, bár ún. világszabadalomról azért még nem beszélhetünk.

Hazai szabadalmi jogunknak ugyanakkor a rendszerváltással és a piacgazdaság kiépítésével is meg kellett küzdenie, az új helyzetnek megfelelő új intézményeket kellett kialakítanunk, nem megfeledkezve az aktuális nemzetközi tendenciákról sem.

Dolgozatom központi témája így az, hogy mai, piacgazdasági viszonyok között milyen lehetőségük van a feltalálóknak, illetve szabadalmasoknak az oltalmat illetően a korábbiakhoz képest, milyen hazai és nemzetközi jogintézmények állnak rendelkezésükre, tevékenységük pedig hogyan kapcsolható össze az olyan új tendenciákkal, mint K+F támogatása, kis- és középvállalkozások piacon maradásának elősegítése. Meg kívánom vizsgálni, hogy vállalati szinten hogyan próbálják megvalósítani az innovációt és miként hat ez a feltalálókra, a találmányok közvetlen megalkotóira. Külön fejezetet szánok a szolgálati és alkalmazotti találmányok feltalálóinak, tekintettel arra, hogy napjainkban ők vannak többségben. Ami pedig a szabadalom tárgyát illeti, kitérek a termék - és eljárási szabadalom jogosultjaira, valamint a gyógyszer szabadalom és a szoftverek problémáira is. Mindezen témák vizsgálatánál az aktuális, közösségi és nemzetközi vonatkozásokra is kitérek, figyelembe véve természetesen a dolgozat terjedelmi korlátait is.

„...A mi politikai rendszerünk is kénytelen a tudomány tenyeréből enni.”

/Friedrich Dürrenmatt: A fizikusok

Az író fenti mondatai elgondolkodtatóak manapság, amikor egy gazdaság versenyképességének fokmérője a tudás, a technológiai fejlettség. Ez a fejlettség pedig - idézve a kutatás-fejlesztésről és a technológiai innovációról szóló törvény¹indokolását - a gazdaság innovatív képességén és vállalkozási készségén múlik. Samuelson és Nordhaus közgazdászok szerint pedig a fejlődés négy eleme (humán erőforrások, természeti erőforrások, tőke, technológiai innováció) közül az innováció a legerősebb hatású.

Mi az innováció? Maga a szó újulást, megújulást jelent. Nem beszélhetünk azonban innovációról abban az esetben, ha csak kitalálunk, feltalálunk valamit, de azt nem alkalmazzuk, illetve nem segítjük elő ötletünk széles körben való elterjedését. Ha ugyanis az innováció beépül a társadalomba, az újabb igényeket keletkeztethet, ez újabb innovációs kényszert hívhat életre és ezáltal a fejlődés nem fog megállni, hanem körforgásszerűen ismétlődik a folyamat, azaz „innováció innovációt szül”.

Dr. Gáspár László definíciója szerint *„innováción azt a célirányos, szakszerű, intenzív szervezeti és egyéni fejlesztő erőfeszítést értjük, amely a kidolgozott kreatív elgondolástól a felhasználói kör által elfogadott - abszolút és/vagy relatív értelemben új - produktumig vezet.”*² Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy nemcsak műszaki-technológiai jellegű innováció létezik, hiszen megújulás és ezáltal előrehaladás keletkezhet a társadalmi élet bármely területén: az új oktatási, vezetési módszerek is lehetnek innovatívak. Mindazonáltal az új megoldások nem minden esetben teremtenek értéket, gondoljunk csak az atombombára, vagy más fegyverekre.

Mivel az innováció ilyen sokoldalú lehet, ezért maga a fogalom interdiszciplináris megközelítést kíván. Foglalkozik vele a szociológia, a vezetési-szervezési elméletek, a közgazdaságtan, illetve egyéb tudományok is, más-más nézőpontból természetesen. A szociológia idevonatkozó megállapításai közül azt szeretném kiemelni, hogy ha elfogadjuk azt, hogy vannak a társadalomnak úgynevezett statikus és dinamikus szakaszai, akkor értelmet nyer az az állítás is, hogy míg az előbbi szakaszban az újratermelés a jellemző, addig az utóbbiban az újjátermelés, így az innováció fogalma fokozott értelmet nyer a változóban lévő társadalmakban. Azt pedig nem tagadhatjuk le, hogy a mai társadalmak többsége - így a mai magyar társadalom is - változóban van, mint rétegződésében, mind gazdasági és politikai jellemzőit illetően. Az innovációval foglalkozó szociológiai vizsgálatok megkülönböztetik továbbá az egyén-, illetve a csoportközpontú társadalmakat is, az előbbire az Egyesült Államokat, az utóbbira Japánt hozva fel példának. Mindkét ország kiemelkedő eredményekkel bír az innováció területén, azonban más-más módszerekkel érték el ezeket, a kutatóknak más elvárásoknak kell megfelelniük. Míg az USA az egyéni teljesítményeket jutalmazza, Japánban minden a csoport érdeme és ezek a különbségek már az elemi iskolától kezdve jelen vannak.

A vezetési-szervezési tudományok kapcsán először is a szervezet fogalmának tisztázása szükséges, melyhez E.A. Schein fogalom-meghatározását venném alapul: *„a szervezet több személy tevékenységének ésszerű kombinációja valamely közös, kinyilvánított szándék, vagy cél*

¹ 2004. évi CXXXIV. törvény

² Dr. Gáspár László: Általános innovációelmélet, 53. oldal

megvalósítására a munkamegosztás és a tevékenységi körök megosztása, a tekintély és a felelősség hierarchiája alapján.” Mindezeket figyelembe véve megállapítható, hogy az innováció szempontjából szervezet nemcsak egy vállalat lehet, hanem egy kutatóközösség, egy régió, akár egy falu is. Annál is inkább fontos ez a meghatározás, mivel hazánkban az innovációs támogatások többsége a különböző szervezetekhez jut el, illetve azokon keresztül valósul meg.

A vezetéstudomány alakította ki továbbá a tudásmenedzsment, technológiamenedzsment (technomenedzsment) fogalmát is, értve ez alatt a természet-, a műszaki-, illetve a menedzsmenttudományok összekapcsolását avégett, hogy ez elősegítse az új technológiák bevezetését, mellyel a szervezet képes lesz kialakítani és megvalósítani stratégiai céljait. Az innováció forrásait, mozgatórugóit számba véve pedig megállapítható, hogy azok lehetnek akár váratlan dolgok, ellentmondások, vagy bizonyos folyamatok szükségletei, iparágak és piacok strukturális változásai, demográfiai változások, szemléletváltozás a társadalomban, új tudás létrejötte. Elengedhetetlen ebből a szempontból a folyamatos technológiafigyelés, előrettekintés. Természetesen ez egy új, fiatal tudományág és korai lenne arról beszélni, hogy minden szervezetnél alkalmazzák eredményeit.

Egy OECD gazdasági elemzés¹ megállapította, hogy a tagállamai közötti különbségek azokon a területeken a legjelentősebbek, amelyeket a magántulajdonnal rendelkező döntéshozók közvetlenül befolyásolnak. Az ilyen piaci szereplők azonban nem „jótékonyságból” fogják bevezetni az innovációkat, hanem elsősorban nyereségük növelése végett. Ha egy vállalkozás minél nagyobb profitot szeretne realizálni, akkor elengedhetetlen, hogy folyamatosan alkalmazkodjon a változó társadalmi és piaci folyamatokhoz, a szabályozó környezethez - vannak olyan cégek, amelyek külön szervezeti egységet tartanak fenn arra, hogy a jogszabályok, a róluk kialakult társadalmi és versenytársi vélemények változásait nyomon tudják követni. A vállalatok innovációjának célja pedig - Chikán Attila szavaival élve - *„a fogyasztói igények kielégítésének új, a korábbinál magasabb szintű módja”*. Ebből a szempontból az innováció piacorientált marketingfeladat, piaci körülményeinek vizsgálata során pedig figyelembe kell venni egyrészt azt, hogy a legtöbb piac fejlődése elérte a telítettséget, ezért egy új termék, vagy szolgáltatás létrehozatala komplex összjátékot igényel, költségei magasak, másrészt pedig hogy egyre nehezebb kielégítetlen szükségletet föltárni, valamint nőnek a beruházási kockázatok, mivel a termékek élettartama rövidül, a kifejlesztéséhez szükséges kiadások pedig nőnek. Az emelkedő K+F költségek miatt a vállalatnak az áll érdekében, hogy az új termék által elért versenyelőnyt minél gyorsabban kihasználja, hogy a befektetései minél hamarabb megtérüljenek - itt az is figyelmet érdemelhet, hogy milyen termékről van szó, mivel a termékcserelődés gyorsasága eltérő az egyes termékfajták között.

Az innovációk finanszírozásának problémája különösen érzékenyen érinti a kis- és középvállalkozásokat, akiknek hosszúlejáratú hitelre lenne szükségük ehhez, hogy minden lehető forrást be tudjanak vonni az induláshoz. A hitel nyújtóinak azonban ez nem mindig éri meg, valamint kevés az olyan vállalkozás, amelybe érdemesnek mutatkozik befektetni. Az ilyen kockázati tőkebefektetések hazánk pénzügyi piacán a befektetéseknek csak kis százalékát képviselik, még a fejlesztési célokra létrehozott Magyar Fejlesztési Bank (MFB) esetében is. Viszont ha egy innováció várható hasznáról készülnek tervek, a vállalatnak nemcsak az anyagi hasznokat kell számba vennie,

---

¹ az OECD 1996. évre vonatkozó, 2000-ben közzétett elemzése, In: Dr.Iványi – Dr. Hoffer: Innovációs folyamatok menedzsmentje, 26. oldal

hanem az úgynevezett láthatatlan hasznot is - például új tudás jön létre, mely később felhasználható, stb., de az is hiba, ha csak ennyi haszon keletkezik, hiszen akkor a befektetett költségek nem fognak megtérülni.

Nemcsak azáltal lehet innovatív egy vállalat, hogy új terméket vezet be a piacra - ez manapság egyre nehezebb is - hanem a kisebb mértékű újítások, a korábbi termékek tökéletesítése, minőségi színvonalának növelése is hozhat eredményeket, az ebben rejlő lehetőségeket is meg kell látnia egy versenyképes vállalatnak. Például az is hozhat hasznot, ha egy területen már korábban bevált ötletet egy másik területre ültetnek át (mint például Fulton, aki a bányákban használt gőzgépet „tette bele” a mozdonyokba). Figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy az innovációk iránti fizetőképes kereslet is folyamatosan ingadozik. Mindazonáltal nem csak kezdeményező, hanem a piaci folyamatokat követő, illetve adaptációs jellegű innovációs stratégiák is ismertek - az utóbbi kettő különösen az úgynevezett oligopol piacokon (a kínálatot néhány nagyobb vállalat nyújtja a fogyasztóknak) okozhat problémákat, ahol amennyiben van egy kezdeményező szereplő, a többiek a lehető leggyorsabban követni fogják módszereit a versenyképesség fenntartása érdekében, ugyanakkor az ötlet nem tőlük ered (ilyen volt például a közvetlen kiszállítói rendszer bevezetése a dohánytermékek piacán).

Megkülönböztethetünk tehát eljárási- és termékinnovációkat is - mint ahogyan a jogi oltalom is tesz ilyen megkülönböztetéseket, amennyiben a találmányi szintet elérő innovációról van szó (amennyiben nem, a védelem lehetősége még mindig adott, know-how, vagy más formában). Továbbá az innováció fentebb ismertetett, piaci igényekre reflektáló fajtája (demand pull innovation) előtt és mellett létezett/létezik az úgynevezett technology push innováció, amely annyit jelent, hogy az innovatív tevékenység nem azzal kezdődik, hogy felmérjük a piaci igényeket és azokhoz mérten dolgozunk ki új megoldásokat, hanem magával a kutatással, melynek eredményeit később hasznosítják és ezután kerül a termék a piacra (ez korábban volt jellemző, főleg a szocialista rendszer kutatóműhelyeiben, illetve a szocialista-kapitalista tömbök versenyében).

Manapság azonban a piaci igényekre épülő innovációk vannak előtérben, éppen ezért tartom igaznak a neves közgazdász, Schumpeter megállapítását: *„a gyakorlati életben az a jellemző, hogy a műszaki szempontoknak háttérbe kell szorulniuk, ha összeütközésbe kerülnek a közgazdaságiakkal”*. A fejlődés mozgatója pedig nem a rutinszerűen viselkedő, hanem a vállalkozó szellemű gazdasági alany. Nézzük meg, hogyan támogatják, erősítik jogszabályi úton ezt a vállalkozó szellemet.

Előzetesen vessünk egy pillantást az Európai Unión belül a kutatás-fejlesztésre. Előjáróban megállapítható, hogy az uniós cégek ma már jóval többet költenek kutatás-fejlesztésre, mint reklámra¹. Három meghatározó kézikönyvet alkalmaznak a területen, amelyeket az OECD keretében dolgoztak ki, a Frascati, az Oslo és a Canberra kézikönyvet. Az alapszerződések közül már az Euratomot létrehozó 1957-es szerződés is említi a kutatásokat, igaz, akkor még csak a nukleáris kutatásokról volt szó, nem nukleáris kutatások irányában 1973-tól vannak programok. A programok munkáját 1958-tól hét Közös Kutatóközpont (JRC - Joint Research Centre) segítette. 1984-től pedig a Bizottságnak már öt keretprogramja valósult meg többé-kevésbé a területen: ezek különböző

---

¹ Dr. Szánthó Órsike: Kutatási-fejlesztési politika az Európai Unióban, 8. oldal

prioritásokat jelöltek meg, intézményeket, tanácsadó testületeket hívtak életre, valamint erősíteni igyekeztek a tagállamok közötti együttműködést.

2000-től az EU elindította az Európai Kutatási Térség (European Research Area - ERA) gondolatát. A lisszaboni kormányközi csúcson pedig célként határozták meg, hogy 2010-re az EU a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdasága legyen, ennek elősegítésére ugyanekkorra az EU átlagában a GDP 3%-át kell kutatás-fejlesztésre fordítani. Ami pedig a politikát illeti, a közösség mindenképp önálló innovációpolitikát szeretne kialakítani és fenntartani, de e politika egyes részleteit helyi, regionális és nemzeti szinten kell kezelni - tekintettel arra, hogy az innovációs kényszer is ezen a három szinten a legerősebb. Ugyanakkor az EU a tagállami szervezeteknek - a tagállamokon keresztül - a strukturális alapokból támogatást nyújt, változatos formákban, például mobilitási pályázatok (Marie Curie program), PHARE, Socrates, illetve egyéb, operatív programok.

Hazánkban a kutatás-fejlesztésről és technológiai innovációról szóló 2004. évi CXXXIV. törvény a legfontosabb jogszabály a témában. Tekintettel arra - ahogy ezt a törvény indokolása is kiemeli -, hogy az Alkotmány a kormány feladatákként jelöli meg a tudományos fejlesztés állami feladatainak meghatározását, a törvény részletesen kitér az ezzel kapcsolatos kormányzati kötelezettségekre, elsősorban a technológia- és innovációpolitikával (TTI) kapcsolatos feladatokra. Szintén a törvény indokolása hívja fel a figyelmet arra, hogy a törvény hatályként a kutatási-fejlesztési tevékenységeket jelöli meg, nem pedig szervezeteket, jelezve ezzel azt, hogy „*a magyarországi technológiai innováció nemcsak a hazánkban létrejött tudásra, hanem a világ bármely részén létrejött tudásra épül*”.¹ A támogatásokat illetően a törvény keretén belül lehetőség van arra, hogy a kormány kutatóhelyeket létesítsen és ezeket a központi költségvetésből támogassa, valamint, hogy különböző projektekhez nyílt pályázati rendszer keretében támogatást nyújtson. A törvénynek feladata, hogy a közszféra és az üzleti világ kapcsolatát elősegítse, védje a közpénzeket, egyúttal hozzájáruljon azok hasznosításához, amely hatékonyabban megvalósítható piaci, vállalkozói szemlélet segítségével, mint a hagyományos állami eszközökkel (a ppp - public private partnership előmozdítása a törvény célkitűzése).

A támogatások elosztása során előnyben kell részesíteni azokat a vállalkozásokat, amelyek korábban már eredményeket mutattak fel a kutatás-fejlesztés területén. A támogatás odaítélésekor támogatási szerződést kötnek, amelynek arra is ki kell terjednie, hogy a kiosztott közpénz felhasználása mindenkor ellenőrizhető maradjon. Fontos rendelkezést tartalmaz a törvény a projekt kapcsán létrejött szellemi alkotásokra vonatkozóan is: a projekt kedvezményezettjének gondoskodnia kell arról, hogy a létrejött szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogok a lehető legteljesebben a kedvezményezettre szálljanak át, ha pedig a szellemi alkotással kapcsolatos jogokat közcélra kell átengedni, akkor ezt a pályázati kiírásnak és a támogatási szerződésnek is tartalmaznia kell. Ez utóbbi esetben ugyanis arról van szó, hogy a létrejött szellemi termék közkinccsé válik, tehát a jogosultnak nem lesz lehetősége oltalomra és az ezzel járó hasznokra sem.

Azonban a kutatás-fejlesztési tevékenységekhez nem csupán ilyen címzett támogatások vehetőek igénybe: a törvény lehetőséget ad például kamattámogatásra is a felvett hitelhez, illetve más jogszabályhelyekben is találhatunk egyéb kedvezményeket: például különböző adókedvezményt kaphatnak a vállalatok a kutatási-fejlesztési tevékenységüket illetően, továbbá a több vállalat

---

¹ A 2004. évi CXXXIV. törvény indokolása

között kötött kutatási-fejlesztési megállapodások versenyjogi csoportmentességet élvezhetnek. Ez utóbbi jogszabály a 84/1999-es számú kormányrendelet, amelyben a kormány - a tisztességtelen piaci magatartásról és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényben kapott felhatalmazása alapján - automatikusan mentesíti a törvény hatálya alól a vállalatok közötti kutatási-fejlesztési megállapodásokat, illetve az ezek eredményének hasznosítására kötött szerződéseket is. Az ilyen megállapodásokat tehát bejelenteni sem szükséges, azonban a Gazdasági Versenyhivatal vizsgálhatja ezeket és adott esetben megállapíthatja azt, hogy az illető megállapodás nem esik a rendelet hatálya alá. Továbbá maga a rendelet is meghatározza azokat az eseteket, amikor a megállapodás nem kaphat csoportmentességet, például ha a kutatás-fejlesztés eredményeihez nem férhet hozzá mindegyik résztvevő, vagy ha további, aránytalanul nagy versenykorlátozó kikötéseket alkalmaznak a vállalatok. A kis- és középvállalkozások szintén külön kedvezményekben részesülhetnek, külön törvény alapján, az adójogi vonatkozású könnyítések széles skálájától kezdve a különböző állami támogatásokig (maga az EU is kiemelten fontosnak tartja az ilyen vállalatok ösztönzését). Kiemelkedő ezen vonatkozásban a Magyar Szabadalmi Hivatal VIVACE programja (Vállalkozói Iparjogvédelmi Versenyképességet Alapozó Cselekvési Program), amelynek célcsoportját szintén a kis-és középvállalkozások képezik. A program maga három pilléren alapul, amelyek a következők: az iparjogvédelmi szolgáltatások fejlesztése és hálózatfejlesztés, az iparjogvédelmi oktatási, képzési tevékenység fejlesztése, valamint a gazdasági ösztönzőerők fejlesztése. Az innovációs tevékenység támogatásának a legerősebb eszköze pedig maga a jogi oltalom: szabadalom, know-how, stb. és a kizárólagosság révén realizálható profit. A támogatást kapó vállalkozásoknak pedig törekedniük kell arra, hogy az oltalmat Magyarországon kapják meg, illetve a találmányt itt hasznosítsák, a költségvetési kutatóhelyeknek pedig saját szellemi tulajdonkezelési szabályzattal kell rendelkezniük.

Az innováció maga sokszereplős folyamat, ezzel van összhangban a törvény szövege is, amikor az értelmező rendelkezések között meghatározza a nemzeti innovációs rendszer (NIR) fogalmát: ebbe beleértendő az országon belül mindazon intézmény, vállalkozás és egyéb szervezet, valamint erőforrások, szabályok, feltételek, intézkedések, amelyek az új tudás és technológia létrehozását, terjedését, átadását és hasznosítását befolyásolják.¹ Ide említendő a törvény VII. Fejezete is, amely felsorolja azon szolgáltatásokat, amelyeket a kutatás-fejlesztés előmozdítása érdekében nyújtanak és amelyek szintén támogatásban részesíthetőek. Ilyen tevékenység például a kutatóhelyek és a vállalkozások közötti együttműködés elősegítése: javarészt itt arról van szó, hogy az egyetemek és a piac közötti kapcsolat szorosabbá váljon, amelynek, valljuk be, nincsenek nagy hagyományai hazánkban. Támogatható továbbá az a tevékenység, mely elősegíti a szellemi alkotások jogi védelmét és hasznosítását - itt a szabadalmi ügyvivők jöhetnek szóba jó eséllyel.

Fontosnak tartom külön kiemelni, hogy a törvény támogatni kívánja azon tevékenységeket, amelyek elősegítik a piaci információhoz jutás esélyegyenlőségét. Napjainkban ugyanis az információtechnológia jelenti a tömegtermelést, a műszaki-gazdasági paradigma immár nem a villamos energia, hanem az információ. Jelentések szólnak arról például, hogy rengeteg kis-és középvállalkozás azért nem pályázott az operatív programokra, mert azokról nem is tudtak. Az információáramlás nem okozhat gondot a fővárosban, illetve a nagyobb városokban, de a kisebb, elmaradottabb régiókban nehézséget jelenthet. Épp ezért véleményem szerint az ilyen területeken

---

¹ 2004. évi CXXXIV. törvény, 4.§, 3. pont

hivatalt bíró személyeknek fokozottabb figyelmet kellene erre is fordítania: legyen az akár egy jegyző, polgármester, kisebb városokban dolgozó jogászok (akik az adott régió vonatkozásában viszonylag széles ügyfélkörrel rendelkeznek, így általában ismerik a helyi cégek szükségleteit és lehetőségeit, valamint rendelkeznek olyan információkkal, amelyek egy fejlesztéshez, pályázathoz segítséget nyújthatnak), stb. Egy állami pályázat megírása ugyanakkor nem egyszerű, részletes kivitelezési és költségvetési terveket is igényel, így akár egy ilyennek az elkészítésében is rejtőzhetnek üzleti lehetőségek. Az EU is kiemelt figyelmet fordít arra, hogy minél több tanácsadó irodák, innovációs parkok, információs társulások jöjjenek létre.

A kutatómunkák iránti vonzalom növelése, illetve a tudományos fejlesztés társadalmi elfogadottságának kiterjesztése ugyancsak célja a törvénynek. Szükséges ehhez az a társadalom folyamatos felvilágosítása, tájékoztatása az újabb kutatási eredményekről és azok gyakorlati hasznáról.

Kapcsolatok és információ - ez lehetne talán az a két kulcsszó, amellyel az innováció fejlődéséhez szükséges prioritások meghatározhatóak. Amivel rendelkezik az egyik piaci szereplő, lehet, hogy a másoknak pont arra van szüksége, így fokozott jelentőséget nyernek a szerződéses kapcsolatok ebben a vonatkozásban. Például, egy kutatóhelyről kiváló és vállalkozást alapító tudóscsoport nem biztos, hogy rendelkezik olyan marketing ismeretekkel, amelyek szükségesek ahhoz, hogy újdonságuk piacképes legyen. Az ilyen (spin-off, vagy hasznosító) vállalkozások esetében tehát lényeges az, hogy olyan szerződést kössenek meg partnereikkel, mely mindkettőjük számára előnyös és a piac is nyer rajta. Problémát szokott okozni az ilyen szerződéseknél azok jogi minősítése: kutatási szerződés esetén melyek a vállalkozási és melyek a megbízási elemek? A szerződés felmondása, a kártérítések rendezése szempontjából különösen jelentősek ezek, hiszen más következményei vannak annak, ha a megbízási szerződést mondják fel, és más a vállalkozás esetében. Tekintettel arra, hogy egy kutatási szerződés vonatkozásában a kutatási tevékenység eredménye gyakran bizonytalan, felmondás esetén a megbízásra vonatkozó szabályok irányadóak, tehát ilyen esetben a megbízott igényt tarthat a díj arányos részére, attól függetlenül, hogy van-e eredménye. Általában azonban a kutatással együtt annak eredménye és alkalmazása is szerepel a szerződésben, így ez már vállalkozási elemekkel is jár együtt. Fokozottan kell tehát ügyelni az ilyen szerződések esetében arra, hogy minden világosan legyen rendezve a jogviták elkerülése érdekében, különösen a felmondásra, elállásra, illetve a kártérítésre vonatkozóan.

Az innovációs kapcsolatok és információk áramlásának támogatásában fontos szerepe van a TÉT (tudományos és technológiai) attaséi hálózatnak is, amelynek keretében a világ különböző pontjain dolgozó attasék feladata, hogy jelentést készítsenek a fogadó ország K+F politikáiról, eredményeiről, az aktuális eseményekről, illetve hogy mindezek érdekében együttműködjenek az egyéb magyar képviseleti szervekkel.

„A csobogó lapátkerekek, nyikorgó szélmalomok és fáradtan nyerítő lovak furcsa koncertjében egyszer csak új hangok szólaltak meg a 18. század folyamán. Billegő himbák ritmikus dobbanása és gőzhengerek lüktető sistergése jelezte annak a korszaknak a kezdetét, amelyet ma visszatekintve ipari forradalomnak hívunk.”

/Greguss Ferenc/

Amint azt dolgozatomban bevezető gondolataim között említettem, az ipari forradalom korszakalkotó jellegű találmányainak hatására alakult ki az új ötletekre vonatkozó azon széles jogi oltalmi és támogatási rendszer, melynek a szabadalmi jog egy igen fontos szeletét alkotja. Általánosságban megállapítható, hogy a történelmi fellendülés korszakai kedveztek az alkotószellemnek, az innovatív ötleteknek, míg a hanyatlások időszakában ez a szellem is „pihent”.

Az előzőekben bemutatásra került az innovációs tevékenységek támogatásának jelenlegi módja, a nemzetközi együttműködés bizonyos formái, illetve néhány azon tényező közül, amelyek manapság figyelmet érdemelnek az újdonságok tervezésekor. A jogi-állami védelem és támogatás azonban természetesen hosszú idők során alakította ki mai formáját, így az alábbiakban szeretnék egy rövid történelmi visszatekintést tenni és bemutatni a fejlődés fontosabb állomásait.

A világtörténelem első „találmánya” egy kis kődarab volt, amit az ősember használt a különböző gyökerek kiásására. Később pattintott eszköz, szakóca lett belőle, amellyel már kisebb állatokra vadászni is lehetett és ez volt az alapja kimunkáltabb szerszámainak is, amelyeket földműveléshez, favágáshoz, stb. is használhatott már, a tűz és a fémeszközök elterjedésével pedig lehetőségei egyre szélesedtek. Az őskor embere maga döntötte el, hogy felfedezését titokban tartja, vagy megosztja ezt a többiekkel és bizony, ez néha igen nagy dilemmát okozott.

Az ókor találmányai közül figyelmet érdemel a kerék, illetve az útépités és a különböző világhírű építészeti alkotások. Itt azonban még korántsem beszélhetünk arról, hogy az alkotók bármiféle oltalmat élvezhettek volna, legalábbis formálisan nem, az viszont nagyon is elképzelhető, hogy az uralkodók jelentősen támogatták ezeket a tevékenységeket. Az első „szabadalom” időszámításunk előtt 500 körül született meg, a görög Szübarisz városban, amelynek alapján az ott tevékenykedő szakácsok egy évre kizárólagos jogot kaptak arra, hogy a saját receptjük szerinti ételeket elkészítsék. Ennek indoka az volt, hogy ezáltal több szakács is arra fog törekedni, hogy minél magasabb színvonalon végezze munkáját.

Az ezt követő korok hagyományosan az egyedi privilégiumok útján támogatták az új megoldásokat, például már maga Justinianus császár is adott ilyen bizonyos mesterségekre, amellettt hogy szintén az ő nevéhez fűződik a Corpus Juris Civilis összefoglalása, amely azonban nem tartalmazott rendelkezést a szellemi javakra (bár a római jogban ismert volt a res incorporales fogalma, de azt az emberi munkára alkalmazták).

A középkor folyamán továbbfejlesztették az ókorból örökölt találmányokat, illetve számos alkotást köszönhetünk az araboknak és kínaiaknak is. A korban nagyon sokan találmányuk titokban tartását választották, például a kínai selyem, vagy a meissenai porcelán titkát is hét lakat alatt őrizték, valamint a céheknek is az állt érdekükben, hogy eljárásaik ne jussanak illetéktelenek tudomására. Jellegzetes középkori alakok továbbá az alkimista feltalálók, akik, ha aranyat nem is sikerült készíteniük, számos érdekes felfedezésre juthattak kutatásaik során.

Mindamellettt azonban egyre szélesebb körben kerültek alkalmazásra a különböző egyedi, vagy városi privilégiumok is. Főleg a piac kiterjedésével, a kereskedővárosok (Levante, Hanza, Észak-Itália) fejlődésével nyertek egyre nagyobb teret ezek. A kiváltságok gyakran párosultak különböző mecénások támogatásaival, például Firenzében közismerten a Medici család vállalt ebben nagy szerepet nemcsak a művészetek, hanem a tudomány területén is.

Az első szabadalmi jogszabály az 1474. évi Velencei Dekrétum - nem lehet véletlen ugye, hogy a reneszánsz, a fellendülés korszakában, egy fejlett itáliai kereskedővárosban adták ki azt. A dekrétum kijelentette, hogy „*a városi hivatalnál bejelentett új és leleményes szerkezeteket, vagy azokhoz hasonlót feltalálójuk engedélye nélkül tíz évig senki sem állíthat elő, vagy használhat*”.¹ Itt már láthatjuk a szabadalmi oltalmi rendszerre jellemző kizárólagosságot ugyanúgy, mint a bejelentés kötelezettségét is az oltalom feltételéül.

Mindazonáltal a többi ország sokáig megmaradt még az egyedi kiváltságoknál, ahogyan Anglia is, ám ez ott okozott némi problémát. Amikor ugyanis a privilégiumot már egyes mesterségekre is megadták, a különböző céhek képviselői tiltakozni kezdtek, tekintettel arra, hogy ez az eljárás korlátozta az 1215-ös Magna Chartában lefektetett jogait. A tiltakozás eredményeként bocsátotta ki az uralkodó 1645-ben a monopolelleses törvényt (Statute of Monopolies), amely egyetlen monopóliumot engedélyezett, mégpedig a találmányi oltalmat, ami a törvénynek köszönhetően alanyi joggá vált (eltekintve attól, hogy az okiratokon gyakran szerepelt az „uralkodó kegyéből” megjegyzés). Ezzel létrejött a szigetországban is a szabadalmi oltalom szabályozott rendszere, ez pedig kiemelkedően fontos volt a XVII. század végén, illetve a XVIII. század elején, amikor is ugye, Angliából kiindulva kialakult és virágzását élte Európa-szerte az ipari forradalom.

Az első európai szabadalmi kodifikációt az 1791-es francia törvény jelentette, amely kinyilvánította, hogy a találmány a feltaláló tulajdonát képezi, így az ő hozzájárulása kell bármiféle hasznosításhoz. A törvény a külföldi felfedezések hazai bevezetőinek is ugyanilyen oltalmat biztosított, ami pedig az eljárást illeti, az elővizsgálat nélküli bejelentést intézményesítette (nyilván vizsgálatra még nem is volt annyira szükség). Megemlítendő még az Egyesült Államok 1790. évi szabadalmi törvénye, amely Thomas Jefferson elnöksége alatt keletkezett és ő volt a törvény által életre hívott találmányi testület első elnöke is. A törvény egyedileg biztosította az oltalmat a hasznos alkotásokra, minden esetben a testület által egyedileg határozva meg az oltalom idejét is, amely azonban nem lehetett több 14 évnél.

A XIX. századtól keletkeztek folyamatos igények újabb iparjogvédelmi intézmények kialakítására, például a növekvő ipari kémkedés miatt az üzleti titok védelmére, vagy a nagyvállalatok megjelenésével a védjegyre. Mindazonáltal a nemzetközi együttműködést 1883-ig a bilaterális szerződések jellemezték. 1883-ban jött létre a Párizsi Unió Egyezmény, mint első jelentős nemzetközi dokumentum az iparjogvédelem terén. A PUE a feltalálók külföldi jogszerzésének megkönnyítését tűzte ki célul, az egyenlő elbánás, illetve a 12 hónapig érvényesíthető uniós elsőbbség elvével. A PUE-nek később más tárgykörökben - pl. védjegy, növény - is születtek mellékegyezményei, így jelentősége tagadhatatlan, alapelvei mai is számos más nemzetközi dokumentumban megjelennek. A XX. század pedig már a csúcstechnika és atomenergia jegyében további együttműködésre sarkallta a nemzeteket a szabadalmi együttműködés keretében:

---

¹ Forrás: Bobrovsky Jenő: Iparjogvédelem és csúcstechnika, 24. oldal

a WIPO, GATT, az Európai Közösség keretében létrejött egyezmények érdemelnek figyelmet, illetve a PCT, amelyről a későbbiekben még esik néhány szó.

Hazánkban is az egyedi privilégiumok uralkodtak sokáig. Ahogyan azt dr. jur. Török László 1913-ban megjegyezte: *„fejedelmi vagy kormánykegy jutalmazott egyes személyeket, egyes családokat, céheket, egyes városokat, sőt tartományokat különféle kiváltságok, privilégiumok adományozásával”*.¹ Az oltalmi rendszer kifejlődését nehezítette az, hogy hazánk osztrák uralom alatt állt, így az önálló törvényhozási törekvéseink nehezen voltak érvényesíthetőek, valamint a későn fejlődő ipar sem adott okot a szabályozás felgyorsulására.

Kiemelendő állomás itt az 1820-as osztrák szabadalmi törvény, amelyet 1822-től egy helytartótanácsi rendelet alapján hazánkban is alkalmazni kellett. A „tekintetes karok és rendek” azonban ezt az eljárást alkotmányosértőnek minősítették és feliratban tiltakoztak a császárnál ellene. Ez azonban csak annyi eredményt hozott, hogy felfüggesztették a szabadalomlevelek kiadását. A helyzetet az 1840-es társasági törvény oldotta meg, annyiban, amennyiben - alkotmányosan elfogadott jogszabály lévén - inkorporálta az 1822-es szabadalmi szabályozást is. A szabadságharc után pedig ez a rendelet egy 1852-es császári nyílt parancs alapján továbbra is érvényben maradt nálunk.

Az 1861-es Ideiglenes Törvénykezési Szabályok rögzítették, hogy *„az ész szüleményei is olyan tulajdont képeznek, amely a törvény oltalma alatt áll”*. Mindazonáltal szabadalmi kodifikációra 1895-ig nem került sor. Az 1895. évi XXXVII. törvényt a találmányi szabadalmakról Schnierer Gyula tervezte és egészen 1970-ig hatályban volt - a tanácsköztársaság idejét kivéve, amikor is a találmányok köztulajdonba tartoztak.

A törvény annak köszönheti születését, hogy az osztrák-magyar kettős szabadalmi rendszer léte következtében a magyarországi bejelentés-eljárás nehézkes és hosszú volt (két szakminiszter beleegyezése kellett az oltalomhoz), így a feltalálók többsége Ausztriában érvényesített szabadalmat, az osztrák kincstárat gazdagítva ezzel, viszont jelentősen megsokszorozva az ottani hatóság dolgát.

Emiatt a szabadalmi szabályozást 1893-ban kivették a vámunió közös ügyei közül és elfogadásra került első hazai szabadalmi törvényünk. A törvény színvonalas volt és ennek köszönhetően hosszú ideig élt, igazodott a kibontakozó piacgazdasági viszonyokhoz, támogatta, elősegítette a fejlődést. Szintén bejelentéshez kötötte az oltalmat, ám megkövetelte a találmány újdonságát is, külföldön már előbb megalkotott találmányok vonatkozásában azonban az újdonság megítélését az adott országgal fennálló (vagy fenn nem álló) szerződésre bízta. Ugyanakkor a hadi jellegű találmányokra kvázi kényszerengedélyt vezetett be: amennyiben az illetékes miniszter így dönt, a feltaláló köteles átengedni az alkotás hasznosítását az államnak, természetesen megfelelő térítés mellett. A külföldiek szabadalomszerzésének feltétele az volt, hogy rendelkezzenek belföldi képviselővel, az oltalom ideje pedig egységesen 15 év volt. Két hatóságot hívott életre a törvény: a szabadalmi hivatalt és a szabadalmi tanácsot; az előbbi előtt zajlott a bejelentési eljárás, míg az utóbbi bírálta el a hivatal bírói osztályának döntései ellen benyújtott fellebbezéseket. Ugyancsak intézményesítette a törvény a szabadalmi lajstromot, levéltárat és közlönyt, érdekesség továbbá,

---

¹ <http://tortenet.mszh.hu/xmlpatch1209.html>

hogy maga a törvény tartalmazta a szabadalmi eljárással kapcsolatos díjakat is - valószínűleg nem volt még akkoriban olyan jelentős mértékű az infláció.

A szocializmus rendszerében 1948-ban történt egy kísérlet a szovjet típusú szerzői tanúsítványos szabadalmi modell átvételére annyiban, amennyiben a szerző választhatott a szabadalom, vagy a szerzői tanúsítvány között, ha felajánlotta találmányát az államnak. 1957-ben azonban eltörölték a tanúsítvány intézményét azzal az indokkal, hogy az nálunk nem vált be.

Az 1968-as enyhülési időszak és gazdasági reformok között keletkezett az 1969. évi II. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról, amely visszatért a klasszikus magyar szabadalmi rendszerhez. Természetesen ezt nem tehettem meg korlátlanul, mivel egyrészt a KGST partnereink nem nézték túl jó szemmel, másrészt nem volt meg az a piaci-pénzügyi háttér, amely elősegítette volna a törvény érvényesülését. Azonban a jogszabály színvonalán ez mit sem gyengített, az mintául szolgált később más kelet-közép európai országok is.

A törvény a szabadalmaztathatóság kritériumai közé felvette a „haladást jelentő” követelményt is, valószínűleg német mintára. Az újdonságot pedig akként határozza meg, hogy az alkotás *„nem jutott olyan mértékben nyilvánosságra, hogy azt szakember megvalósíthassa”*, ez a megfogalmazás lényegében alacsonyabbra teszi a mércét, mint a jelenlegi szabadalmi törvény, amely alapján akkor új a találmány, ha nem tartozik a technika állásához, ez utóbbin értve azt, hogy az bárki számára hozzáférhetővé válhatott (akár csak elméletileg is). Újdonsága a törvénynek, hogy rendelkezik a szolgálati találmányokról, amely lényegében megegyezik a hatályos szabályozással (alkalmazotti találmányról nincs szó viszont). Az oltalom idejét 20 évben határozza meg, valamint tartalmaz a hasznosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezéseket is - bár szükséztlenül, hiszen ezek nem bírtak olyan nagy jelentőséggel a korszakban. Bevezeti továbbá a kényszerengedélyt - erre akkor van lehetőség, ha a szabadalmas a bejelentés napjától számított négy év, vagy a szabadalom megadásától számított három év alatt nem hasznosítja találmányát a népgazdaság szükségleteinek megfelelően. Fenntartja továbbá azt a fajta kényszerengedély jellegű intézményt is, amely már az 1895. évi törvényben is megvolt, „igénybevétel honvédelmi célokra” elnevezéssel, amelyet a találmányi hivatal elnöke kezdeményezhet a honvédelmi miniszter javaslatára és kártalanítás jár érte a feltalálónak. Ugyanúgy, ahogyan a korábbi törvény is, szól a bitorlásról, kiegészítve azt többek között a nemleges megállapítás lehetőségével. Új hatóságot is intézményesít, az Országos Találmányi Hivatalt, amely a mai szabadalmi hivatal elődjének tekinthető.

A rendszerváltás miatt szükséges volt a törvény revíziója, amely az 1995. évi XXXIII. törvénnyel valósult meg, a továbbiakban így ezen alapulva szeretném elemezni a feltaláló jogaival, szabadalommal kapcsolatos kérdéseket, kitérve természetesen az aktuális nemzetközi tendenciákra és a bírói gyakorlat néhány fontosabb megállapításaira is.

„Nagy találmányok sosem születnek egyetlen elme munkájából. Minden egyes nagy találmány valójában seregnyi jelentéktelenebb találmány egyesülése, vagy a haladás végső lépése. Nem alkotás, hanem növekedés...”

Robert H. Thurston

Ezen mondathoz talán csak annyi kiegészítést tennék, hogy nemcsak jelentéktelenebb találmányok lehetnek mozgatói egy nagyobb alkotásnak, hanem maguk a jelentős technikai előrelépést jelentő művek ugyanúgy ösztönzőleg hatnak újabb, ilyen, vagy szerényebb jelentőségű találmányok létrehozatalára. A szabadalom jogintézménye kizárólagosságot biztosít ugyan a szabadalmasnak, azt azonban nem gátolhatja meg - és nem is áll szándékában meggátolni - hogy az oltalmazott tárgy alapján újabb ötletek és újabb találmányok szülessenek. A találmány leírásának hivatalos publikációja éppen ezt - a műszaki színvonal, a technika állásának növelését - hivatott elősegíteni.

Jelen fejezetben a szabadalmi oltalom tárgyáról esik néhány szó. Egyetérthetünk Faludi Gáborral¹ abban, hogy az oltalom tárgya az iparjogvédelem területén egyfajta belső korlátként jelenik meg, szűkítve ezzel az oltalom körét, a kizárólagosság terjedelmét. Különösen fontos kérdés tehát, hogy mit lehet szabadalmaztatni, annál is inkább, mivel bizonyos területeken - mint például a szoftverrel megvalósított találmányok esetében - éles vita folyik a kérdésről.

A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló hatályos törvényünk az 1.§-ban rendelkezik a szabadalmazható találmány kritériumairól, kimondva: *„szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén.”* Ezek után példálózóan felsorolja, mi az, ami különösen nem minősül találmánynak: ilyen a felfedezés, a tudományos elmélet, matematikai módszer, esztétikai alkotás, szellemi tevékenységre, játéokra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály, eljárás, a szoftver, illetve az információk megjelenítése - ám ezek szabadalmazhatósága csak annyiban kizárt, amennyiben a szabadalmat rájuk kizárólag e minőségben igénylik. Hogy csak egy példát említsek: egy új kémiai elem felfedezése önmagában nem szabadalmazható, mivel az megtalálható a természetben, nem a feltaláló alkotta tehát meg azt, azonban ha az elem segítségével egy új, iparilag alkalmazható eljárást is sikerül kifejleszteni, melynek látható műszaki eredménye van, erre már lehet szabadalmat igényelni és kapni is.

A törvény továbbá kizárja a szabadalmi oltalomból azokat a találmányokat, amelyek hasznosítása közrendbe, vagy közérkölcsebe ütközik, nem jelenti viszont a közrend vagy közérkölcse sérelmét pusztán az, ha a hasznosítás valamely jogszabállyal ellentétes. Példálózó felsorolást ad ezek után a törvény arról, mi minősül különösen közrendbe, közérkölcsebe ütközőnek: ilyen az ember klónozására szolgáló eljárás, emberi embrió alkalmazása ipari, vagy kereskedelmi célra, állatok genetikai azonosságát módosító eljárás - ha az jelentősebb gyógyászati előny nélkül szenvedést okoz az állatoknak, stb.

A szabadalmazhatóság három említett feltétele tehát az újdonság, a feltalálói tevékenység és az iparilag alkalmazhatóság a technika bármely területén (ide nem tartoznak a növény- és állatfajták, ezeket ugyanis a törvény külön szabályozza egy szabadalom mintájára létrejött

---

¹ Faludi Gábor: A szerzői jog és az iparjogvédelem belső korlátai, In: Jogtudományi Közlöny, LXI. évf., 7.-8. szám

jogintézménnyel, a fajtaoltalommal, az Európai Unió és a vonatkozó nemzetközi egyezmények követelményeihez igazodva). Az újdonság a törvény indokolása szerint a jogbiztonság elősegítését és a kettős szabadalmaztatás elkerülését szolgálja. Az újdonságról szólva az abszolút, világszintű újdonság a követelmény, objektív mércék alapján: az a találmány minősül újnak, amely nem tartozik a technika állásához. A törvény szerint „*a technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbség időpontja előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján, vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált.*” Valamint ugyanúgy a technika állásához tartozik az a szabadalmi, vagy használati mintaoltalmi bejelentés, amelyet később tettek ugyan közzé - később került nyilvánosságra a hivatalos publikációja - azonban az elsőbbség időpontja megelőzte a bejelentést. Ez európai szabadalmi bejelentés, illetve közzététel esetében azonban annyiban alkalmazható, amennyiben a bejelentés, illetve közzététel napját az Európai Szabadalmi Hivatal elismerte. A technika állása kapcsán megemlíteném még ugyanezen hivatal Fellebbezési Tanácsának egyik döntését, melyben kifejtette, hogy az adott esethez, találmányhoz legközelebb álló technikai területet kell figyelembe venni, ennek alapján például egy adott szabadalmi kérelem esetében nem tartotta anterioritásnak azt, hogy a kérelem témájához közel álló területen húsz évvel korábban megalkotásra került egy publikáció, amelyet azonban kevesen olvastak, nagyon kevesen tudtak róla, az szinte felejtésbe is merült ¹.

A törvény továbbá három esetben kivételt tesz az újdonságrontás alól: az első eset az, ha egy már ismert, technika állásához tartozó anyagot gyógyászati, sebészeti, valamint az emberi testen végrehajtott diagnosztikai eljárásban alkalmaznak, feltéve, hogy ez az alkalmazás nem tartozott hozzá a technika állásához. Nem újdonságrontó továbbá az sem, ha a találmánynak az elsőbbség napját legalább hat hónappal megelőző nyilvánosságra jutása a bejelentővel, vagy jogelődjével szemben elkövetett jogsértés következménye, vagy pedig annak eredménye, hogy a szabadalom igénylője a találmányt egy maximum hat hónappal korábban rendezett - az MSZH elnökének a Magyar Közlönyben közzétett közleményében megjelölt kiállításon - bemutatta.

A szabadalmazhatóság második feltétele a feltalálói tevékenység, ez - a törvény szavaival élve - akkor valósul meg, ha a találmány a technika állásához képest szakember számára nem nyilvánvaló. A nemzetközi és hazai gyakorlat szerint az, hogy a találmány a műszaki fejlődést jelent, önmagában még nem támasztja alá a feltalálói tevékenység fennállását, további vizsgálatot igényel ugyanis, hogy a találmány a szakember számára nyilvánvaló, ismert volt-e. A szakember a hazai joggyakorlatban az adott területen nagy tudással bíró, gyakorlati érzékkel rendelkező szakembert jelenti, aki ismeri a jelentős alkotásokat a szakmájában, kezdeményező, azaz nemcsak meg tudja, hanem meg is akarja oldani a találmány alap gondolatát képező feladatot (tudni-akarni). Bizonyos másodlagos szempontok, mint például az, hogy a találmány egy hosszú idő óta fennálló szükségletet elégítene ki, erősíthetik, de önmagukban nem támaszthatják alá a feltalálói tevékenység meglétét, a megoldás részletes elemzésétől így nem lehet eltérni. Érdekesség ugyanakkor, hogy az 1969. évi szabadalmi törvényünkben ez nem szerepelt követelményként - ami nem is csoda, hiszen piaccgazdasági körülmények között van igazán jelentősége a kérdésnek (akkor a haladó jelleg fedte nagyjából ezt az ismérvet - a törvény szövege szerint ez azt jelenti, hogy a

---

¹ T 334/92. sz. döntés

találmány révén új szükséglet elégíthető ki, vagy valamely szükséglet az eddiginél előnyösebben elégíthető ki²).

Iparilag alkalmazható a találmány - mondja a törvényünk -, ha az ipar, vagy a mezőgazdaság bármely ágában előállítható, illetve használható. Ide nem tartoznak az ember, vagy állat kezelésére szolgáló gyógyászati, sebészeti, diagnosztikai eljárások, mivel ezek iparilag nem alkalmazhatóak, azonban ez nem vonatkozik az ezek alapjául szolgáló anyagokra, ezek ugyanis védhetőek a szabadalommal. A törvény indokolása szerint az ipari jelleget itt a lehető legtágabban kell érteni, míg az ipari alkalmazhatóság a találmány ismérése, az általa megoldott feladatnak nem feltétlenül kell az ipar területére esnie, pl. a gyógyszerek ugyanúgy oltalmat élvezhetnek, holott nem az iparban alkalmazzák őket.

Amint az látható tehát, a termékek ugyanúgy védhetőek szabadalommal, mint az eljárások, ha megfelelnek a találmányi feltételeknek, ez azonban nem volt így a kezdeti időkben. A szabadalmi törvényhozás világszerte hosszú ideig elzárkózott attól, hogy a vegy-, gyógyszer- és élelmiszeripari termékeket is oltalmazza a verseny szabadságának szellemében. (Egyébként más termékek, pl. a gépészet területén minden további nélkül szabadalmaztathatók voltak.) Ez az 1960-as évektől kezdve nehezen volt tovább tartható, mivel a gyógyszer-, vegyipari és élelmiszeripari termékek számára az eljárási szabadalom nem nyújtott kellő védelmet, az könnyen megkerülhető volt, így fokozatosan, egyre több országban adtak védelmet meghatározott termékekre is, főleg a nagy gyógyszergyárak nyomására. 1973-ban, Münchenben az Európai Gazdasági Közösség bábáskodása mellett, de nem közösségi instrumentumként egyezmény jött létre arra vonatkozólag, hogy elismerték, ezen termékek ugyanúgy jogosultak a szabadalmi oltalomra, mint az eljárások, illetve az egyéb, műszaki jellegű termékek. Ezzel a hagyományos, eljárási szabadalmi rendszerek a kontinensen is átalakultak. (Japánban, az USA-ban, az Egyesült Királyságban már korábban így volt.)

Ez a folyamat persze a volt KGST országokban nem ment ilyen egyszerűen, ahogy hazánkban sem. Az 1896-os szabadalmi törvényünkben nem szerepelt termékszabadalom, később azonban, német mintára úgynevezett közvetett termékoltalmat vezettek be, ami a szabadalmaztatott eljárással közvetlenül előállított terméket oltalmazta.

Az Európa Megállapodás 1994-es aláírásával, illetve a GATT Uruguayi fordulója után (Marrakeshi Egyezmény, amely elismeri a termékek szabadalmi oltalmát) azonban már nem halogathattuk tovább a dolgot, a termékszabadalom területén is eleget kellett tennünk jogharmonizációs kötelezettségünknek. Így 1994. július elsejétől hazánkban is bevezetésre került a termékszabadalom intézménye, ezáltal már a közvetett termékoltalom mellett közvetlen oltalmat is lehet szerezni az erről szóló törvény (1994. évi VII. törvény) alapján, amely élelmiszeripari és vegyipari termékek szabadalmazhatóságát teremtette meg. Az Egyesült Államokkal kötött megállapodásunknak megfelelően pedig - szintén a gyógyszeripar nyomására - az amerikai szabadalom fennállása idejéig a gyógyszertermékek hazánkban is automatikusan megkapták az oltalmat - ezt azután kiterjesztették minden más országra is, az egyenlő elbánás elvéből következően. Ez volt az úgynevezett „pipeline” oltalom, amely alapján az 1987. január 1. és 1993. július 1. közötti elsőbbségű, külföldön engedélyezett gyógyszertermék szabadalmak automatikusan élvezhették a magyarországi oltalmat is, a hazai oltalmi idejük végéig.

---

² 1969. évi II. törvény, 3.§.

Ugyanakkor az 1994. évi VII. törvényt a már folyamatban, vagy függőben lévő ügyekre is lehetett alkalmazni, így ezen esetekben is lehetett kérelmezni a közvetlen termékoltalmat. Ezzel tehát nálunk is megvalósult a szabadalmi oltalmi tárgyak hármas egysége: új eljárás valamely ismert termék előállítására, új termék, annak előállítása és alkalmazása, illetve valamely ismert termék újfajta alkalmazása.

Hazánkban épp hogy bevezetésre került a termékoltalom, amikor az Európai Közösségben már a gyógyszertermékek kiegészítő oltalmáról szóló rendelet is hatályba lépett. Mielőtt azonban erre rátérnék, szeretnék néhány szót szólni magáról a gyógyszeriparról. Talán nem túlzás azt mondani, hogy még mindig ez a legnagyobb befektetés, amely hatalmas tőkét, kutatást-fejlesztést igényel, ugyanakkor a gyógyszerek az egyik legjobban eladható termékek a piacon, nem értek egyet azzal a nem is oly rég hirdetett politikai szlogennel, mely szerint „az egészség nem üzlet”, hiszen egészségünkért mindent képesek vagyunk megtenni. Ez motiválja tehát a hatalmas gyógyszeripari cégeket, hogy újabb és újabb termékeket dobjanak piacra. Azonban, mint azt már említettem, ez egyrészt hatalmas költségekkel jár a kutatási tevékenységek miatt, másrészt a kész terméket, vagy hatóanyagot még engedélyeztetni is kell a megfelelő hatóságokkal, így a termék piacra kerülése bizony hosszú évekre is telhet. A kiegészítő oltalom erre ad megoldást azzal, hogy a már forgalomba hozatali engedéllyel rendelkező gyógyszertermékeken fennálló szabadalom oltalmi idejét meghosszabbítja - egy hivatalos okirat, a kiegészítő oltalmi tanúsítvány segítségével. A kiegészítő oltalmat az Európai Közösségben a Tanács 1768/92-es EGK rendelete vezette be és ez alapján azok a gyógyszertermékek kaphatják meg a kiegészítő oltalmat, amelyeket a közösség területén már ilyenként forgalomba hoztak - a termék mellett oltalmat kaphat ugyanakkor annak hatóanyaga és gyártási eljárása is. A kiegészítő oltalom időtartama pedig az alábbiak szerint került meghatározásra a rendelet szerint: az alapszabadalom jogszabályban meghatározott oltalmi idejének lejártakor kezdődik, és az alapszabadalom iránti bejelentés benyújtásának napja és a termék Közösségen belüli forgalomba hozatalára vonatkozó első engedély keltezésének napja között eltelt időszak öt évvel csökkentett időtartamával megegyező idejéig tart. A számítási mód meghatározásakor jogalkotói cél volt egyrészt az, hogy a gyógyszerkutatás- és fejlesztés is ugyanolyan feltételeket élvezzen, mint az egyéb területeken folyó ilyen tevékenység, valamint hogy a Közösségen belül forgalomba hozott gyógyszerek nagyjából ugyanolyan ideig részesülhessenek oltalomban, az egységes piac elvének megfelelően - olvashatjuk a 2002. évi XXXIX. törvény indokolásában.

Hazánk a csatlakozáskor átmeneti mentességet szeretett volna kérni a kiegészítő oltalom bevezetése alól (5 évre), indokolva ezt azzal, hogy mivel nálunk főleg generikus - azaz más, ún. originális gyógyszerek (amelyek oltalmi ideje már lejárt, közkinccsé váltak) alapján előállított - gyógyszertermékek vannak a piacon, így az originális termékek kiegészítő oltalmának bevezetése túl nagy terhet róna a társadalombiztosításra, mert az késleltetné a gyógyszertermékek generikussá válását. Ilyen mentességet nem kaptunk, született viszont egy megállapodás arról, hogy - a 2002. évi XXXIX. törvény indokolását idézve - *„a csatlakozás alkalmával Magyarországon csak olyan gyógyszertermékre szerezhető kiegészítő oltalmi tanúsítvány, amely a csatlakozás idején hazánkban szabadalmi oltalom alatt áll, és amelyre az Európai Unió, hazán és a vele egyidejűleg csatlakozó országok területén első ízben 2000. január 1-ét követően adtak ki forgalombahozatali engedélyt”*. Az oltalmi tanúsítványt viszont csak akkor lehet megkapni, ha a kérelmet a csatlakozás

napjától számított hat hónapon belül előterjesztik. Ezen átmeneti rendelkezések egyébként csatlakozási szerződésünk - amely a 2004. évi XXX. törvénnyel lett kihirdetve - II. mellékletének 4. pontjában olvashatóak. .

Mindamellet a humán gyógyszerek törzskönyvezési (klinikai és egyéb vizsgálati) adatainak védelmet már élő jogintézmény hazánkban is. Az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló 1998. évi XXV. törvény módosító jogszabálya, a 2005. évi XCV. törvény úgy rendelkezik ugyanis, hogy gyógyszer csak akkor kerülhet forgalomba és akkor alkalmazható, ha az Országos Gyógyszerészeti Intézet a gyógyszertörzskönyvbe bejegyezte, forgalomba hozatalát engedélyezte (az engedély 8 évig érvényes a hatályos EU szabályoknak megfelelően). A törzskönyvezési eljárás azonban másképpen zajlik az originális és a generikus gyógyszerek esetében: a törzskönyvezési kérelem azon részében, melyben a gyógyszerrel kapcsolatos pre-klinikai vizsgálatok - pl. állatkísérletek tartoznak ide - kerülnek leírásra, elegendő az alapul szolgáló originális gyógyszer adataira hivatkozni, a klinikai vizsgálatról szóló részben pedig elegendő az úgynevezett bio-egyenértékűsége (bioekvivalencia) hivatkozni. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a gyógyszerek hatása közötti különbség alig észlelhető - ennek megállapítására természetesen több vizsgálatot el kell végezni, például hogy az eltérő dózisok, vagy az éhgyomorral bevétel is ugyanolyan hatást váltanak-e ki. Az originális gyógyszerek adatkizárólagossága pontosan ennek az elkerülésére szolgál, ennek értelmében nem lehet tehát egy új generikus gyógyszer törzskönyvezési kérelmében az originális gyógyszerek imént ismertetett adataira hivatkozni. Ez azonban csak azt jelenti, hogy az adatok nem helyettesíthetőek hivatkozással (hanem külön el kell végezni ezeket a vizsgálatokat és ezek eredményét kell leírni a kérelemben), nem azt, hogy nem gyártható generikus gyógyszer az originális alapján (feltéve természetesen, hogy az originális gyógyszer hatóanyagát már nem védi szabadalom).

A törzskönyvezési eljárásban hivatkozott gyógyszernek ma már nem kell hazánkban bejegyzettnek lennie, elegendő, ha az EU valamelyik tagállamában bejegyzett. Ugyanakkor a fent megjelölt 8 éves adatvédelem kiegészül egy 2 éves piacvédelemmel is, ami azt jelenti, hogy megengedett a törzskönyvezett originális gyógyszerek vizsgálata, gyártása és törzskönyvezése a 8 év lejártja után, a forgalomba hozatal azonban még plusz két évig jogsértésnek számít (ez az úgynevezett „Bolar-feltétel”).

Hazánkban az adatkizárólagosság tartalma ettől némileg eltér: az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerek forgalomba hozataláról szóló 52/2005. (XI. 18.) EüM rendelet alapján valamely tagállamban már engedéllyel forgalomba hozott originális gyógyszer esetében, ha ennek alapján kívánnak hazánkban generikus gyógyszert engedélyeztetni, a fenti, úgynevezett referencia-gyógyszer meghatározott adataira hat éven túl lehet csak hivatkozni, tehát az adatkizárólagosságot erre a hat éves időszakra ismeri el hazai jogunk. Az adatkizárólagosság pedig az alábbiakat érinti: pre-klinikai vizsgálatok (farmakológiai, toxikológiai és egyéb vizsgálatok), illetve a klinikai vizsgálatokat. Ugyanakkor az Országos Gyógyszerészeti Intézet ilyen esetekben köteles igazolást kérni a referencia-gyógyszer forgalomba hozatalát engedélyező tagállami hatóságtól az engedélyezés tényét, a gyógyszer összetételét, valamint egyéb, fontos adatokat illetően, emellett pedig kötelezheti a kérelmezőt, hogy igazolja a generikus gyógyszertermék bio-ekvivalenciáját a referencia-gyógyszerrel (erre azonban nincsen szükség, ha a kérelmező igazolni tudja, hogy a

gyógyszer megfelel a bioegyenértékűség-vizsgálatokról szóló, az Európai Gyógyszerügynökség által meghatározott, az OGYI honlapján közzétett kritériumoknak).

A szabadalom tárgyáról szólva egy másik, specifikus területet képeznek a biotechnológiai találmányok. Hatályos törvényünk szerint az ilyen találmányok a hagyományos, ipari jellegű találmányokkal azonos szintű védelmet élveznek. A törvény meghatározza mind a biotechnológia találmány, mind a biológiai anyag fogalmát: az előbbin olyan találmányt ért, amely *„biológiai anyag, vagy azt tartalmazó termékre, vagy olyan eljárásra vonatkozik, amely alapján biológiai anyagot állítanak elő, dolgoznak fel, vagy alkalmaznak”*, biológiai anyagnak minősül pedig *„bármely olyan - genetikai információt tartalmazó - anyag, amely önmagában képes a szaporodásra, vagy biológiai rendszerben szaporítható”*. A legkorábbi biotechnológiai jellegű találmányok az élelmiszeriparban jelentek meg (sajt, sörgyártás), azonban jelentőségüket a gyógyászat is felismerte, mivel segítségükkel betegségeket lehet gyógyítani, hatásosabb gyógyszereket készíteni (pl. inzulin). A genetika fejlődésével, őssejtkutatással pedig valószínűleg még hatalmasabb előrelépéseket fognak tenni ezen a téren.

Szabadalmi törvényünk a hatályos nemzetközi szabályozást és gyakorlatot követve oltalomban kívánja részesíteni nemcsak a fent említett biotechnológiai találmányokat, hanem *„a természetes környezetéből izolált, vagy műszaki eljárással előállított biológiai anyagot akkor is, ha a természetben korábban már előfordult”*. A 2002. évi XXXIX. törvény - a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló törvény módosításáról - indokolása szintén kiemeli, hogy az európai gyakorlat is egységes abban, hogy amennyiben ezek a fent leírt anyagok műszaki izolációja, illetve az izolációra kidolgozott műszaki eljárások elérik a találmányi szintet, akkor azokra szabadalmat kell adni. Itt a hangsúly a műszaki eljáráson van, mivel a lényegében biológiai eljárások, a természetben önmagukban is meglévő folyamatok kizártak az oltalomból. Ugyanígy nem szabadalmazható az emberi test, vagy annak bármely részének felfedezése, azonban az emberi test részének izolációjára szolgáló műszaki eljárás már élvezhet oltalmat.

Napjainkban a legnagyobb zűrzavar a számítógéppel, szoftverrel megvalósított találmányok körül van. A szoftvert a hazai és közösségi jogi szabályozás sem minősíti találmánynak önmagában, így nem élvezhet szabadalmi oltalmat sem. A szoftvert általában úgy határozzák meg, mint problémák megoldása céljából elektronikus adatfeldolgozó rendszer vezérlésére szolgáló alkotást. A számítógépi program tehát, mint utasítások összessége, különböző gondolatokból, alapelvekből épül föl. A szerzői jogi szoftvervédelem azonban nem védi ezeket a gondolatokat - lásd például a visszafejtés lehetősége - hanem csupán a kifejezési formát. A program - legalábbis az operációs rendszer - azonban végső soron műszaki természetű, hiszen nélküle a számítógépet nem lehet használni, ez teremti meg ugyanis a kapcsolatot, kölcsönhatást a gép egyes alkotóelemei között. És itt érkezünk el a szoftverrel megvalósított találmányok kérdésköréhez: az Európai Szabadalmi Hivatal már két esetben¹ is adott szabadalmat olyan szoftverre, amely a számítógépbe juttatva, vagy abba betáplálva olyan műszaki hatást idéz elő, amely meghaladja a program és a számítógép közötti szokásos kölcsönhatás szintjét. Ezt a gyakorlatot a Magyar Szabadalmi Hivatal is követi. Az USA gyakorlata viszont más, ott a kifejezetten nem műszaki üzleti módszerek számítógépi támogatása is szabadalmaztatható.

---

¹ T 1173/97 és T 0935/97 sz. döntések

Szabadalmazhatónak ítélt továbbá az Európai Szabadalmi Hivatal egy olyan összetett, adatok kezelésére szolgáló szoftvert, amely többek között szállodai szobafoglalásra, vagy tanárok órarendjének az összeállítására is alkalmazható. A híres VICOM döntésben pedig a digitális képfeldolgozó eljárás szabadalmazhatóságát mondta ki, mivel véleménye szerint „az eljárás az adattömbök képként való értelmezését követően műszaki jellegű”.¹ Ezzel együtt megfogalmazta azt a célkitűzést is, mely szerint csak azon esetekben legyen engedélyezhető a szoftverek szabadalma, amelyekben a találmány olyan területen járul hozzá a technika állásához, amely nincs kizárva a szabadalmi oltalomból.

A nagy szoftvercégek természetesen igen érdekeltek abban, hogy programjaikat szabadalom is védje, hiszen ez további jogdíjakat jelenthet számukra. Ugyanakkor ez a kisebb vállalkozásokra, valamint az úgynevezett szabad szoftverek előállítóira nagyobb terheket róhat, hiszen ügyelniük kell a fennálló szabadalmakra a programok tervezésekor. Még nagyobb nehézséget a szoftver szabadalmak esetében az újdonságkutatás: egyrészt nagyon sok szoftver nem válik nyilvánosan hozzáférhetővé, másrészt maga az algoritmus lehet egy olyan egyszerű alapgondolat, amelynél nem is lehet releváns az újdonság vizsgálata.

Tekintettel azonban az Európai Szabadalmi Hivatal fent említett gyakorlatára - amely bizonyos műszaki hatást követel meg a szoftverektől a szabadalmazhatósági szinthez - az Európai Unióban többen is indokoltnak látták egy irányelv elfogadását a szoftverrel megvalósított találmányokról. Az Európai Bizottság 2002. februárjában terjesztette elő a javaslatot, amely hosszas viták, parlamenti bizottsági javaslatok és újratárgyalás után végül mégsem került elfogadásra. Hazánkban is készült tanulmány az irányelv várható hatásáról, amely megállapította, hogy a szektor vállalatai többségükben támogatták azt, érdekükkel összhangban állt. A médiában azonban számos támadás, ellenvélemény fogalmazódott meg a javaslattal szemben és az európai parlament sem volt egységes a problémát illetően, valószínűleg a civil szervezetek nyomása is hatással volt az elutasító szavazásra. A kérdés már csak az, mennyiben befolyásolja az irányelvjavaslat elutasítása a szabadalmi hivatalok fennálló gyakorlatát.

A szabadalom tárgyáról szóló témakör lezárásaként szeretnék néhány szót szólni a szabadalmi igénypontról is. Az igénypont szerepe nemcsak az, hogy a szabadalmi bejelentési kérelemben leírja, bemutassa a találmányt, hanem ez határozza meg az oltalom körét is. Kiemelkedően fontos tehát az, hogy az igénypont kellően tágasan - de ne túl tágasan - legyen megfogalmazva, megakadályozva ezzel a szabadalom megkerülését. Pintz György² példájával élve, ha villát szeretnénk szabadalmaztatni, akkor a leírás ne azt tartalmazza, hogy ötágú, evésre szolgáló eszköz - hiszen ezt meg lehet kerülni a négyágú villával -, hanem azt, hogy az eszköz legalább két ágú, ezt már nem olyan könnyű megkerülni.

Az igénypontban a találmányt a műszaki jellegzetesség szempontjából kell meghatározni, még pedig oly módon, hogy az igénypontok alapján a találmányt szakember meg is tudja valósítani, nincs helye azonban például kereskedelmi előnyökre vonatkozó állításoknak. A megfogalmazásnak érthetőnek, világosnak, egyértelműnek kell lennie, érdemes használni a szakterületen elterjedt kifejezéseket (a vegyipari találmányokat, anyagokat gyakran az úgynevezett Markush-formulával írják le). Fontos odafigyelni az igénypontok számára is, mivel 10-nél több igénypont esetében

---

¹ T 208/94 sz. döntés

² Pintz György: Találd fel magad, 33. oldal

minden további pontért plusz díjat kell fizetni. Ezek mellett a biológiai anyaggal kapcsolatos találmányok esetében ezen anyagból mintát kell letétbe helyezni. A törvény szerint egy bejelentésben csak egy találmányt lehet szerepeltetni - a találmány egységének elve - többet csak akkor, ha azok műszakilag összekapcsolhatóak.

Végül, de nem utolsósorban az igénypontnak meghatározó szerepe van bitorlás esetébe is, az úgynevezett ekvivalencia elmélet alkalmazásakor, ami segítséget nyújt a bitorlás megállapításához, annak eldöntéséhez, hogy a találmány mennyiben hasonló a bitorolni vélt találmányhoz. Az ekvivalencia elmélet szerint *„valamely megoldás akkor egyenértékű az igénypontban meghatározottal, ha lényegében ugyanazt a funkciót lényegében ugyanazon a módon lényegében ugyanazzal az eredménnyel látja el”*.¹ Az elmélet szabadalmi törvényünkben nem szerepel ugyan, a bírói gyakorlatban azonban él, - a gyógyszerek törzskönyvezésekor pedig kiemelten fontos a bioekvivalencia - tekintet nélkül arra, hogy hazánkban elég kicsi a bitorlási ügyek száma.

---

¹ Dr. Mándi Attila: Az ekvivalencia elméletről, In: MIE Közlemények, 42/2001. szám

„Az emberi társadalmat azzá, ami ma, az embernek az a képessége tette, hogy tud feltalálni. A feltaláló első feladata az, hogy képzelete segítségével láthatóvá tegye azt a dolgot, vagy állapotot, amely talán még nem létezik, de számára valahogy kívánatosnak tűnik. Aztán elkezd a meglévő és az elképzelt között a párhuzamot keresni mindaddig, míg megoldást nem talál.”

/Gábor Dénes/

A szabadalom és a belőle eredő kizárólagos jogok mindenekelőtt a feltalálói tevékenységet, a feltalálót kívánják elismerni. Azonban sokszor nem maga a feltaláló a szabadalom jogosultja, hanem a munkáltató, vagy a jogutód - aki öröklés, vagy hasznosítási (licencia) szerződés útján szerezte meg jogát. Jelen fejezetben a feltaláló, illetve a szabadalmas jogairól lesz szó, a szolgálati és alkalmazotti találmányok kivételével, amelyek külön részt szánok.

Szabadalmi törvényünk szerint feltaláló az, aki a találmányt megalkotta, amíg pedig jogerős bírósági ítélet mást nem állapít meg, azt kell ilyenek tekinteni, aki az elismert bejelentési napon benyújtott bejelentésben feltalálóként szerepel. A törvény indokolása szerint nem minősül feltalálónak az, aki nem fejtett ki alkotó tevékenységet, hanem például csak menedzselte a folyamatot, vagy ötleteket adott meg. A 275. számú Polgári Kollégiumi állásfoglalás fontos megállapítást tartalmaz e tekintetben: egyrészt kimondja, hogy *„a feltalálói minőség elismeréséhez való jog személyiségi jellegű, a feltaláló személyétől elválaszthatatlan, nem szállhat át másra (nem örökölhető), nem lehet átruházni, vagy megterhelni”*. Több feltaláló esetében pedig a szerzőségük aránya az alkotómunkában való részvételük arányával egyenlő, az ettől eltérő megállapodás, vagy nyilatkozat pedig a Ptk. 200.§ (2)¹ alapján semmisnek minősül. Tehát egyrészt nem lehet olyan személyt feltalálónak megnevezni, aki nem végzett alkotó munkát a találmány vonatkozásában, sem pedig a szerzőségi arányt nem lehet az alkotómunkában való részvétel arányától eltérően meghatározni.

A szabadalom jogosultját viszont szabadalmasnak nevezi a törvény, aki már nemcsak a feltaláló lehet, hanem adott esetben a munkáltató, illetve a különböző jogutódok (különböző jogcímek, pl. szerződés, öröklés alapján). Ebből látható, hogy míg feltaláló csak természetes személy, vagy ezek csoportja, addig szabadalmas jogi személy, vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság is lehet. Ez a két kategória természetesen egybe is eshet, azonban ha mégsem így van - tehát a feltaláló például átruházza a találmányához fűződő vagyoni jogokat -, a feltalálót akkor is megilletik bizonyos személyhez fűződő jogok, amelyek nem ruházhatóak át másra, a vagyoni jogoktól eltérően.

A törvény rendelkezik a közösen megalkotott találmány, illetve a közös szabadalom kérdésköréről is. Kimondja, hogy amennyiben többen közösen alkották meg a találmányt, szerzőségi arányukat - ellenkező megjelölés hiányában - egyenlőnek kell tekinteni. Ilyen esetben tehát a feltalálói minőséggel kapcsolatos személyhez fűződő jogok külön-külön megilletik mindegyik feltalálót, nem pedig mint csoportot, tehát külön-külön is felléphetnek, ha jogsérelem éri őket. Ha azonban a szabadalom illet meg több személyt - jogi személyt is akár - egyszerre, erre már a polgári

¹ Idézett rendelkezés idevonatkozó része: semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek.

jogi közös tulajdon analógiájára létrejött - de azoktól némiképp eltérő - szabályok alkalmazandóak. Saját hányadával bármelyik szabadalmas önállóan rendelkezhet ugyan, de a szabadalmastársakat elővásárlási jog illeti meg az egyes hányadokra. A találmányt egyedül is hasznosíthatja bármelyik szabadalmastárs is, de köteles a többieknek ezért részesedésüknek megfelelő, arányos díjat fizetni. Amennyiben valamelyik szabadalmas lemond a részesedéséről, itt is alkalmazandó lesz a növekedéjog intézménye: azaz a lemondott hányad részesedési arányának megfelelő mértékével nő a többi szabadalmastárs hányada. Egy esetleges perben pedig a szabadalmastársak egységes pertársaságot alkotnak a törvény szerint, azaz egyrészt ha kívülálló személlyel szemben áll fenn a vita, akkor bármelyik szabadalmastárs önállóan is felléphet ugyan, eljárási cselekményei pedig a perben nem álló szabadalmastársakra is kihatnak - az egyezséget, elismerést, vagy jogról való lemondást kivéve, másrészt viszont a szabadalmastársak egymás közötti vitájában mindegyiküknek perben kell állnia, hiszen csak így hozhat megfelelő döntést a bíróság. Ezt a PK 277. számú állásfoglalás is megerősíti, kimondván, hogy *„a közös - s emellett egységes és oszthatatlan - találmány tekintetében a feltalálók olyan jogközössége jön létre, amellyel kapcsolatos jogviták okkal tekinthetők olyan közös jogra, illetőleg olyan közös kötelezettségre vonatkozó jogvitáknak, amelyek csak egységesen dönthetők el”*. További, közös tulajdoni szabályozást követő rendelkezéseket is találhatunk még ugyanitt, például a költségek közös viselésére, vagy a nyilatkozatok bíróság általi pótlására vonatkozóan. Mindazonáltal a találmányból eredő vagyoni jogosultságok részarányai eltérhetnek a feltalálói részarányoktól.

Mint említettem tehát, a találmányból személyhez fűződő és vagyoni jogok erednek, és míg előbbiek kizárólag a feltalálói minőséghez kapcsolódnak, addig utóbbiak a szabadalmastársat illetik meg (aki természetesen lehet maga a feltaláló is). A személyhez fűződő jogok közül megilleti a feltalálót, hogy őt a szabadalmi iratokon ilyenként feltüntessék - kivéve, ha ennek mellőzését írásban kéri -, illetve önállóan felléphet azzal szemben, aki feltalálói minőségét kétségbe vonja. Tekintettel arra, hogy a találmány maga szellemi tulajdont képez, a személyhez fűződő jogok nem ruházhatóak át, időben korlátlanok, a törvény alapján tehát ezek mindenképp megilletik a feltalálót, akkor is, ha a találmány hasznosítását nem ő végzi el, illetve szabadalmi oltalom hiányában is.

Nézzük meg ezek után a vagyoni jogokat is: *„a feltaláló legfontosabb vagyoni joga, hogy találmányára szabadalmat szerezhessen. Ezt a jogot szabadalmi igénynek nevezzük. A szabadalmi igény vagyoni jog, azzal a jogosult rendelkezik, tehát át is ruházhatja másra, le is mondhat róla más javára”* - olvashatjuk a Magyar Szabadalmi Hivatal honlapján.¹ A törvény szerint a szabadalmi igény jogosultjának azt kell tekinteni, aki a találmányt korábbi elsőbbséggel jelentette be, ez vonatkozik arra az esetre is, ha a találmányt többen, egymástól függetlenül alkották meg.

A szabadalmi igény jogosultja igényeit a szabadalmi oltalom útján érvényesítheti. A szabadalmi oltalom - legalábbis az ideiglenes oltalom - azzal keletkezik, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal közzéteszi a szabadalmi bejelentést, azonban az oltalom hatálya visszahat a bejelentés napjára. A bejelentés kérelmet tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a hivatal a találmányra szabadalmi oltalmat adjon, valamint tartalmaznia kell alkalmas módon a találmány azonosítását (igénypontokat, kivonatot, szükség szerint rajzot és egyéb mellékleteket). A bejelentés napjának dátuma egyrészt azért fontos, mert innen kezdődik az ideiglenes oltalom (amennyiben azt megadja

¹ http://www.mszh.hu/ugyfel/vip/3/3_3.htm

a hivatal), másrészt pedig mert adott esetben ezzel megegyező az elsőbbség napja is (kivétel, ha ez az uniós elsőbbség, vagy az úgynevezett belső elsőbbség - amely egy, már folyamatban lévő azonos tárgyú másik bejelentésre alapozható - napja). Az elsőbbségi nap pedig azért nagyon fontos, mert eddig a napig kell vizsgálni a technika állását az adott találmány vonatkozásában.

A bejelentés benyújtását követően a Magyar Szabadalmi Hivatal megnézi, hogy a bejelentés tartalmazza-e azon feltételeket, amelyek alapján el lehet ismerni a bejelentés napját, csatolták-e a találmány azonosításához szükséges iratokat (igénypontok, leírás, rajz, egyéb melléletek), illetve megfizették-e az igazgatási szolgáltatási díjat. Ha mindezek rendben vannak, az MSZH hivatalos lapjában a bejelentés napjáról hatósági tájékoztatást ad (adatközlés). Ezután következik az alaki vizsgálat, amely arra terjed ki, hogy tartalmazza-e a bejelentés a törvényben megjelölt minden kelléket. Ezt követi majd az újdonságkutatás, melyben a hivatal azt vizsgálja, hogy a találmány kielégíti-e az újdonság, a feltalálói tevékenység és az iparilag alkalmazhatóság feltételeit. Mindezek után kerül sor a szabadalmi bejelentés közzétételére az MSZH hivatalos lapjában, ami arra szolgál, hogy mindenkit tájékoztasson a találmány megalkotásáról, másrészt ösztönözzön új találmányok létrehozatalára, illetve a közzététellel a találmányt már a technika állásához tartozónak kell tekinteni. Ebben a közzétételben a találmány leírását is közlik, ellentétben az adatközléssel, ahol csak a címet és a bejelentés napját teszik közzé. A közzétételtől kezdődik továbbá az ideiglenes oltalom is, amely a végleges oltalom megadásáig tart. A közzétételt követő érdemi vizsgálat előtt azonban bárkinek lehetősége van észrevételt tenni a találmány vonatkozásában, illetve a bejelentő módosíthatja a leírást, az igénypontot és a rajzot (új tartalommal azonban nem bővítheti a bejelentést). A végleges, érdemi vizsgálat keretében pedig a szabadalmi hivatal minden körülmény meglétét újra, összességében megvizsgálja és ha ezek megfelelnek, megadja a végleges szabadalmat. A szabadalmi oltalom ideje húsz évig (plusz az esetleges kiegészítő oltalom ideje) tarthat - az ideiglenes szabadalom időtartamát is beleértve -, és évente fenntartási díjat kell fizetni érte.

Látható tehát, hogy az oltalom megszerzése nem egyszerű dolog, évekig (európai szabadalom esetében átlagosan hat évig) tartó eljárás eredménye, ugyanakkor nem csekély anyagi vonzatai is lehetnek: az igazgatási szolgáltatási díjakon felül idetartoznak a fenntartási díjak, illetve a szabadalmi ügyvivő díja, ha alkalmazunk ilyet (márpedig legtöbbször érdemes). Mit kapunk ezért „cserébe”, milyen jogokat tartalmaz a szabadalmi oltalom?

A törvény alapján a szabadalom jogosultjának kizárólagos joga van a találmány hasznosítására, amely jogot azonban át is ruházhatja. A szabadalmas tehát felléphet azzal szemben, aki az engedélye nélkül:

- előállítja, használja, forgalomba hozza, vagy forgalomba hozatalra ajánlja a találmány tárgyát, vagy ilyen célból raktáron tartja, illetve az országba behozza,
- a találmány tárgyát képező eljárást használja, vagy használatra ajánlja,
- előállítja, használja, forgalomba hozza, illetve forgalomba hozatalra ajánlja, vagy ilyen célból raktáron tartja, illetve az országba behozza a találmány tárgyát képező eljárással közvetlenül előállított terméket.

Fenti rendelkezésekből kitűnik, hogy védelemben részesül mind az eljárás, mind a termék, mind pedig az eljárással közvetlenül előállított termék. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy már a jogsértést előkészítő cselekménnyel - tehát a behozatallal, raktározással - szemben is felléphet a jogosult, hiszen maga a jogsértés, a jogosultnak okozott kár kisebb mértékű lesz, illetve nagyobb az esélye az eredeti állapot helyreállításának, ha még időben észreveszik az előkészületeket és a törvény is megfelelően biztosítja ezek szankcióját, a jogérvényesítés lehetőségét. Felléphet továbbá a szabadalmas a közvetett bitorlás ellen is, azaz ha valaki engedélye nélkül a találmány hasznosítására nem jogosultnak a találmány lényeges elemével kapcsolatos dolgot ad át, vagy ajánl fel átadásra a találmány megvalósítása céljából. Ez a rendelkezés azonban nem alkalmazható, ha az ilyen, átadott dolog a kereskedelmi forgalomban szokásosan kapható áru, kivéve, ha az átadó szándékosan jogsértésre buzdítja az átvevőt. Ezzel a rendelkezéssel a törvény a kereskedelmi forgalomban jóhiszemű vevőt védi, a Polgári Törvénykönyvhöz hasonlóan. Törvényünk mindemellett védelmet állít fel arra vonatkozólag, hogy az illető terméket a szabadalmazott eljárással előállítottaknak kell tekinteni, ha a termék új, vagy a szabadalmazott eljárás az egyetlen ismertté vált eljárás, avagy nagymértékben valószínűsíthető, hogy a terméket ezzel az eljárással állították elő és a szabadalmas az adott helyzetben általában elvárható intézkedések megtétele után sem tudta meghatározni az alkalmazott eljárást. Nyilván ez a rendelkezés is a szabadalmas jobb védelmét kívánja elősegíteni.

A szabadalmas dönthet arról, hogy találmányát maga hasznosítja, vagy pedig erre másnak engedélyt ad. Ez az engedély a hasznosítási szerződés, vagy szabadalmi licencszerződés, amely alapján kizárólagos, illetve nem kizárólagos hasznosítási jogok adhatóak át, azonban mindkét esetben a licencia átadója ugyanúgy hasznosíthatja a találmányt a szerződés ellenkező kikötése hiányában. Fontos tehát mindig világosan megjelölni az ilyen szerződésekben, hogy milyen jellegű a hasznosítás (a leggyakoribbak persze a kizárólagos hasznosítási jogok, úgy, hogy a szabadalmas sem hasznosíthatja a találmányt, hiszen gazdaságilag ez a legésszerűbb), ugyanakkor a hasznosítás a törvény szerint területi és időbeli korlát nélkül minden igénypontra, valamint a hasznosítás minden módjára és mértékére kiterjed. Látható tehát, hogy a teljes kizárólagosság esetén a licenciavevő lesz az egyetlen a piacon, aki az adott találmánnyal kapcsolatos minden előállítási és forgalomba hozatali cselekményre jogosult, tehát egyedülként, versenytársak nélkül szerepelhet az adott piacon, azonban ha a szabadalmas fenntartja magának a jogot a találmánnyal kapcsolatos ilyen cselekményekre, már korántsem olyan előnyös a piaci helyzete a licenciavevőnek.

Mindemellett a szabadalmi törvényünk alapján a licencia átadója szavatolni köteles azért, hogy harmadik személynek nem áll fenn a találmányon olyan joga, amely a hasznosítást akadályozza, vagy korlátozza, valamint azért is, hogy a találmány műszakilag megvalósítható legyen. Ezen két szabály „rokonait” megtalálhatjuk a Polgári Törvénykönyvben is, egyrészt az adásvétel szabályainál, ahol is kimondja a törvény, hogy az eladó szavatol a tulajdonjog tehermentes átruházásáért, a műszaki megvalósíthatóság követelménye pedig a vállalkozási szerződés eredménykötelem jellegével mutat rokonságot. Az adásvétel és a licencia esetében meglévő szavatosság azonban különbözik abban, hogy az utóbbinál a törvény nem a tehermentességet követeli meg, hanem azt, hogy az ne akadályozza, illetve korlátozza a

hasznosítást és természetesen nem tekinthető ilyennek a feltaláló személyhez fűződő joga a találmány vonatkozásában.

A hasznosítási szerződés hatálya maximum a szabadalmi oltalmi idő lejártáig tarthat, hiszen innentől kezdve nincs értelme azt tovább fenntartani, tekintettel arra, hogy a találmány tárgya immár közkinccsé vált.

A licencia átadóját a hasznosítás ellenében díj illeti meg. A törvény nem rendelkezik ezen díj mértékéről, a szolgálati találmány esetében találhatunk pusztán egy utaló szabályt, mely szerint a díjnak arányban kell állnia a díjjal, amelyet a feltaláló licenciaszerződés esetén kapna - lényegében ez a szabály visszautal ugyanide, a hasznosítási szerződésre vonatkozó rendelkezésekhez, amelyeknél a törvény nem szól a díjakról. Az mindenesetre elmondható, hogy a Polgári Törvénykönyv, mint háttérjogszabály rendelkezéseit alkalmazni kell, például ha feltűnő értékaránytalanság lehetne megállapítható. Szabadalmi törvényünk és a vonatkozó nemzetközi egyezmények sem tartalmazznak analóg rendelkezést mindamellett a szerzői jogból ismert „bestseller klauzula” intézményre sem - pedig véleményem szerint ezzel számos problémát meg lehetne előzni -, megállapítható tehát, hogy a legtöbb szabadalmi jogvita a díjak miatt robban ki. Azért is problémás ez a terület, mert a találmány átadásakor még nem lehet előre látni teljes bizonyossággal, hogy milyen bevételekre lehet számítani belőle - vannak ugyan többé-kevésbé megbízható közgazdasági módszerek ezek kiszámítására, ám gyakran felmerülhetnek olyan faktorok, például a kereslet hirtelen megváltozása, amelyeket nehéz előre látni (a szerzői jogban erre megoldást jelent a bestseller klauzula, amely megengedi ilyen esetben a felhasználási szerződés bíróság általi módosítását).

Gyakori például, hogy a szabadalmasnak egyösszegű, úgynevezett „belépő” díjat fizetnek, majd ehhez járul hozzá a találmány értékesítéséből bejövő haszon bizonyos százaléka. Olyan kikötéseket is gyakran lehet találni, amelynek értelmében sikertelen - bizonyos összeg alatti - értékesítés esetében ezt a „belépőt” vissza kell fizetnie a szabadalmasnak. Volt már vita olyan kikötésről is, amely szerint a szabadalmasnak a termék által elért vállalati haszon (a hasznosítással elért eredmény összege) után járt a díj, a bíróság döntése alapján azonban a vállalati haszon fogalma csak akkor határozható meg a „nyereség mínusz veszteség” képlettel, ha ez kifejezetten így van kikötve a szerződésben, ellenkező esetben ugyanis a tiszta hasznot, tiszta eredményt kell alapul venni¹.

A feltalálói díj alapja lehet a találmánnyal elérhető vállalati haszon tehát, amelyet különösen nehéz meghatározni olyan találmányok esetében, amelyeket semmilyen más, már piacon lévő találmánnyal nem lehet összehasonlítani. A bíróság egyik régebbi döntése szerint a találmányért járó díj ilyen esetben egy eszmei díj, amelyet pontosan nem lehet meghatározni, ilyen eszmei díjnak minősül ugyanakkor az is, ha a találmány a szokásos műszaki színvonalat magasan meghaladja és a találmány hasznosításából származó összeg nem fejezi ki azt az előnyt, amit a találmány a hasznosítónak jelent. Arról van itt szó tehát, hogy bár a találmány piaci értékesítése által elérhető egy bizonyos összegű haszon, maga a találmány a hasznosító vállalatnál olyan műszaki szintű előrelépést jelent, amely jelentősen növeli annak tevékenységi színvonalát és ezért nem pusztán a piacon realizált hasznot kell figyelembe venni a díj meghatározása során. Ilyen esetben sem szabad azonban pusztán szubjektív alapon ítélnie a bíróságnak, meg kell vizsgálnia a találmány

---

¹ BH 1984.488

által elért tényleges haszon objektív körülményeit, a találmány hiányában felmerülhető hátrányokat és erre alapozottan döntést hozni a díjazás mértékéről.¹ Mindazonáltal munkahelyi találmányok esetében ezen szabályok kevésbé tűnnek alkalmazhatónak napjainkban a licencianalógia alóli kivétel lehetősége miatt (lásd a következő fejezetben).

Ha a találmány hasznosítása sikeres, akkor a felek között jó esetben egy tartós jogviszony jön létre, amelynél lehetőség van a bírósági módosításra is megegyezés hiányában, természetesen csak akkor, ha időközben a körülmények olyan lényegesen megváltoztak, amelyek ezt indokolják. Persze nemcsak a szabadalmas, hanem a licenciavevő részéről is beállhatnak ilyen változások, amelyek díjcsökkentést indokolhatnak, például ha a termék iránti kereslet hirtelen, nagymértékben csökken, vagy váratlan esemény miatt a jogi személy felszámolása, végelszámolása válik szükségessé. Mindazonáltal ilyen ügyekben nagyon nehéz megfelelő döntést hozni az eltelt viszonylag hosszabb idő és az ügyek bonyolultsága miatt.

Láthattuk tehát, hogy a szabadalmi oltalomból eredő kizárólagosság legkomolyabb vonzata a díjakban mutatkozik meg. Azonban ennek a kizárólagosságnak is megvannak a maga törvényből eredő korlátai, vegyük most sorra ezeket.

Korlátként említhető egyrészt az előző fejezetben már kifejtésre került szabadalmi tárgyi korlát, azaz az oltalomból kizárt alkotások köre. Mindezen túl, európai uniós csatlakozásunknak köszönhetően szabadalmi törvényünk a korlátok közé felvette az úgynevezett jogkimerülést: *„a szabadalmi oltalomból eredő kizárólagos hasznosítási jog nem terjed ki a szabadalmas által, vagy az ő hozzájárulásával az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozott termékkel kapcsolatos további cselekményekre, kivéve, ha a szabadalmasnak jogos érdeke fűződik ahhoz, hogy a termék további forgalmazását ellenezze”*.

Ezen elv az Európai Bíróság azon gyakorlata következtében kristályosodott ki, amely alapján számos olyan multinacionális vállalat keresetét utasította el, akik tiltakoztak az ellen, hogy az egyik országban forgalomba hozott terméküket olcsóbban importálják be egy olyan országba, ahol szintén gyártják és forgalmazzák az adott terméket. Mindazonáltal a közösségi jogban a jogkimerülés elve mást jelent a szerzői művek és mást a szabadalmazott találmányok esetében, tekintettel arra, hogy a szerzői jog a kifejezési formát, a szabadalmi jog pedig a tartalmat (a találmányt) védi. Míg tehát szerzői műveknél a jogkimerülés pusztán a művek forgalomba hozatalával kapcsolatos, azaz csak a dologi példány terjesztési cselekményei azok, amelyek nem akadályozhatóak meg, addig a találmány esetében a jogkimerülés kiterjed bármely hasznosítási cselekményre, tehát például az adott termék alapján új termék dolgozható ki, tekintettel arra, hogy a forgalomba hozatallal a szabadalmazott termék immáron a technika állásához tartozónak tekintendő az adott tagállam vonatkozásában. Természetesen, amennyiben a terméken az illető tagállamban is áll fenn szabadalom, úgy erre tekintettel kell lenni a jogkimerülés vizsgálatakor. Kihangsúlyozandó ugyanakkor az is, hogy a jogkimerülés elve a jogosult engedélyével piacra került termékeket érinti, nem alkalmazható tehát akkor, ha a forgalomba hozatal állama nem ismer kizárólagos jogot, vagy ha a forgalomba hozatal államában már lejárt a védelmi idő és emiatt nem kérték a jogosult hozzájárulását a továbbforgalmazáshoz, azonban más országban még fennáll a védelem, illetve akkor sem, ha a forgalomba hozatalra kényszerengedély alapján került sor. Végül, természetesen ide tartozik az is, ha a forgalomba hozatal jogsértés eredménye. Fontos továbbá megjegyezni azt is,

---

¹ BH 1981.273

hogy a jogkimerülés csak az Európai Gazdasági Térség területére vonatkozik, tehát harmadik ország felől például megakadályozható a párhuzamos import.

Az Európai Bíróságnak komoly problémát okozott az, hogy az egyes nemzeti szabadalmi jogok tartalmukat illetően nem egységesek, így ítéleteit erre tekintettel kellett meghoznia. Két fontos döntést említenék, amelyek támpontot adtak a szabadalmi jogra vonatkozóan: az egyik a Parker Davies döntés, amely alapján a Bíróság a védjegyjogi Consten vs. Grundig ügynek megfelelően úgy döntött, hogy a szabadalom területén is különbséget kell tenni a jog fennállása és gyakorlása között (Parker Davies elv). Ennek alapján tehát megállapították, hogy *„a szabadalmi jog tiszteletben tartását nem érintik az EKSz. (...) cikkeibe foglalt versenyjogi szabályok, gyakorlását akkor érinthetik, ha az kartelltilomba ütközik, vagy gazdasági erőfölénnyel való visszaélést jelent”*.¹

A másik fontos döntésében (Centrafarm vs. Sterling Drug eset) a Bíróság a szabadalmi jog sajátos tartalmát határozta meg, ezen tartalomra figyelemmel lehet tehát elismerni az adott jog fennállását és gyakorlásának versenyjogi, közös piaci érdekből való lehetséges korlátozását. A szabadalmi jog tartalma pedig a következő a Bíróság gyakorlata szerint: *„az az alkotó törekvés jutalmazására irányul, a találmány ipari termékek gyártása és azok első forgalomba hozatala révén való felhasználására vonatkozó kizárólagos jog formájában”*.²

Csatlakozási szerződésünk már hivatkozott melléklete tartalmaz egy megállapodást a gyógyszertermékekkel kapcsolatos jogkimerülésre vonatkozóan, amelynek lényege, hogy a csatlakozást követően Magyarországon forgalomba hozott gyógyszerek esetében nem következik be a jogkimerülés mindaddig, amíg a gyógyszertermékek hazai és az unió más tagállamaiban megvalósuló oltalom szerzési lehetőségei közötti különbségek ténylegesen érezhetőek - tekintettel a kiegészítő oltalom hazai bevezetésére vonatkozó megállapodásra (lásd: előző fejezet). Ezen gyógyszertermékek esetében tehát megakadályozható a párhuzamos import.

A biotechnológiai találmányok esetében némiképp eltérő a jogkimerülésre vonatkozó szabályozás. Amennyiben a találmány tárgya biológiai anyag, vagy biológiai anyag előállítását eredményező eljárás, a kizárólagos hasznosítási jog a törvény szerint kiterjed ezen anyagból származó, többszörözés, szaporítás eredményeként létrejövő, azonos jellemzőkkel rendelkező anyagra is. Ugyanígy a genetikai információt tartalmazó, vagy abból álló termék esetében a kizárólagos jogok kiterjednek arra az anyagra is, amelyben a termék megtestesül, illetve arra is, amely a genetikai információt tartalmazza. A jogkimerülés szabályai ennek megfelelően arra az anyagra vonatkoznak, amelyet a szabadalmas engedélyével az Európai Gazdasági Térségben forgalomba hozott biológiai anyag többszörözésével, vagy szaporításával állítottak elő, feltéve, hogy a szaporítás, vagy többszörözés a felhasználás szükségeszerű eredménye és az így előállított anyagot tovább nem szaporítják.

A kizárólagos hasznosítási jog további korlátja egyrészt az, hogy magánhasználat céljából, illetve gazdasági tevékenységi körön kívül bárki végezhet bizonyos cselekményeket a találmányon - például otthon szétszedjük a mosógépet; másrészt a kísérletezés szabadsága, ideértve azt is, ha a termékkel a forgalomba hozatali engedély megadása miatt végeznek kísérleteket (főleg a gyógyszertermékek tartoznak ide); harmadrészt az orvos által rendelt gyógyszernek a

¹ 24/67. sz. döntés, In: Berke-Boytha-Dienes-Oehm-Király-Martonyi: Az Európai Közösség kereskedelmi joga, 354. oldal

² 15/74. sz. döntés, In: Berke-Boytha-Dienes-Oehm-Király-Martonyi: Az Európai Közösség kereskedelmi joga, 355. oldal

gyógyszertárban vény alapján történő elkészítése és az így elkészített gyógyszerrel kapcsolatos további cselekmények sem engedélykötelesek. Ez utóbbi esethez tartoznak például azok a krémek, ecsetelők, keverékek, amelyeket helyben, a gyógyszertárban készítenek el, természetesen ezekért fizetünk, ezek ugyanúgy szabadalommal védettek, pusztán maga a gyógyszer kikeverése, gyógyszertárban való elkészítése az a cselekmény, ami nem igényel külön engedélyt a jogosulttól.

Korlátként nevezi meg a törvény az úgynevezett előhasználati jogot is. Ez a jog azt illeti meg, aki az elsőbbség napja előtt jóhiszeműen megkezdte a találmány tárgyának előállítását gazdasági tevékenysége keretében, vagy arra komoly előkészületeket tett. Az előhasználati jog jogosultjával szemben a megadott szabadalom - a használat, vagy az előkészületi cselekményeknek az elsőbbség napjáig fennálló mértékéig - hatálytalan. Ez azt jelenti, hogy az elsőbbség napjától visszamenőleg a szabadalmas nem kérhet díjat, nem indíthat keresetet az előhasználati jog jogosultjával szemben. Ennek analógiájára épülnek fel a továbbhasználati joggal kapcsolatos szabályok, amelyek azt illetik, aki a találmányt az oltalom megszűnése, majd újra érvénybe helyezése között eltelt időszak alatt jóhiszeműen, gazdasági tevékenysége körében hasznosította, vagy arra komoly előkészületet tett.

Az előhasználati jog kérdése különösen előtérbe került akkor, amikor hazánk is bevezette a termékoltalmat az 1994. évi VII. törvénnyel, ugyanis, mint azt már korábban ismertettem, ez a törvény a külföldön szabadalmaztatott termékek oltalmát hazánkban is elismerte, ha a terméket külföldön legkorábban 12 hónappal 1994. július 1. előtt, de legkésőbb 1987. január 1-ig bejelentették, a külföldi bejelentés elsőbbségi napjával. Alkotmányossági panasz is érkezett az Alkotmánybírósághoz a törvény alkotmányellenességének megállapítására (éppen egy gyógyszergyártó cégtől), mondván, hogy a rendelkezés egyrészt sérti a jogbiztonság követelményét, mivel visszamenőlegesen állapít meg jogokat, illetve megnehezíti a már megszerzett jogok védelmét, amely pedig alkotmányos alapelv. Az alkotmánybíróság határozatában¹ elutasította a panaszt és rámutatott arra, hogy egyrészt már korábban is megvolt a lehetősége annak, hogy az eljárással közvetlenül előállított termék oltalmazható legyen, valamint a szabadalmi hivatal előtt folyamatban lévő ügyekben 1994. július 1-ét követően lehetőség volt a kérelem módosítására termék szabadalommá, másrészt pedig az előhasználati jog garantálja azt, hogy a korábbi, jóhiszemű előállítók, gyártók tekintetében az átmeneti szabadalom - a külföldi termékeken fennálló oltalom - ne érvényesüljön.

Viszonosság esetében nem érvényesül a szabadalmi oltalom hatálya a tranzit gépjárművek, tranzit - belföldi forgalomba nem kerülő - áruk esetében. Ez azt jelenti tehát, hogy nem kell külön engedélyt kérniük a szabadalmastól a tranzit forgalom résztvevőinek arra, hogy keresztülutazzanak az idehaza oltalmazott termék társaságában az országon, azonban erre csak nemzetközi viszonyosság esetében van lehetőség, amelynek fennállása kérdésében az MSZH elnökének nyilatkozata az irányadó.

Végül, a szabadalmi kizárólagosság legerősebb korlátja a kényszerengedély. Két esetben adható ilyen engedély: az egyik, ha a szabadalmas a bejelentés napjától számított négy év, illetve a szabadalom megadásától számított három év alatt nem kezdte meg a találmány belföldi hasznosítását és arra komoly előkészületet sem tett, valamint másnak sem adott engedélyt a hasznosításra; másik eset pedig a gátló szabadalom esete, azaz ha egy szabadalmazott találmány

---

¹ 188/B/2000. AB határozat

(függő szabadalom) egy másik szabadalmazott találmány (gátló szabadalom) megsértése nélkül nem hasznosítható. A kényszerengedélyre vonatkozó kérelemben a kérelmezőnek igazolnia kell, hogy a szabadalmas megfelelő feltételek mellett ésszerű időn belül nem volt hajlandó engedélyt adni, valamint hogy a találmányt kellő terjedelemben hasznosítani tudja. Kényszerengedély csak a túlnyomórészt belföldi kereslet kielégítése érdekében adható a törvény szerint és nem jelent kizárólagos jogot. Terjedelmét, időtartamát a bíróság állapítja meg, az érte járó díjat viszont csak akkor, ha a kényszerengedélyes és a szabadalmas nem tudnak megállapodni. A kényszerengedélyest az oltalom fenntartása és a jogérvényesítés tekintetében a szabadalmassal egyenlő jogok illetik meg, azonban az engedély - a jogutódlás esetét kivéve (a gátló szabadalom ilyenkor csak a függő szabadalommal együtt szállhat át) - másra nem ruházható át, hasznosítási engedély nem adható.

Mindezen, említett rendelkezések a hazai oltalomszerzésre vonatkoznak, ha más országban is szeretnénk szabadalmaztatni találmányunkat, ahhoz az adott ország jogának kell megfelelnünk. Ugyanakkor régóta vannak törekvések egy egységes, szupranacionális szabadalmi jog megalkotására, nemzetközi szabadalom bevezetésére, ez azonban a mai napig nem valósult meg - közösségi szabadalom sincs még, bár tervek vannak rá.

A Párizsi Uniós Egyezmény az iparjogvédelem legkorábbi, alapvető nemzetközi egyezménye. 1884 óta van hatályban, jelenleg 169 tagja van, hazán 1909 óta részese. Az egyezmény legfontosabb elve az egyenlő elbánás: *„azokat, akik az unió bármely országának joghatósága alá tartoznak, az ipari tulajdon oltalmát illetően az unió összes többi országában megilletik mindazok az előnyök, amelyeket a vonatkozó törvények a belföldiek részére jelenleg vagy a jövőben biztosítanak... .Ennélfogva ezek a belföldiekkel egyenlő oltalomban részesülnek és jogaik megsértése esetén ugyanazt a jogsegélyt vehetik igénybe...”*¹ Ehhez hozzátartozik az a szabály is, mely szerint az unió tagországaiban nem szabad állampolgárságtól, lakóhelytől, telephelytől függővé tenni az oltalom megadását. Másik fontos rendelkezése az egyezménynek az uniós elsőbbség elve, amely azt jelenti, hogy szabályszerű belföldi bejelentés alapján megszerzett belföldi elsőbbséget meghatározott ideig (szabadalom esetében ez 12 hónap) az unióhoz tartozó bármely más országban, ahol szintén szabadalmat kívánnak szerezni, meg lehet tartani, az adott ország hatósága pedig köteles ezt elismerni ilyenként. Ez a 12 hónapos függő időszak azért is nagyon kedvező, mert ezalatt a szabadalom jogosultja felmérheti, hogy melyek azok az országok, amelyekben érdemes szabadalmi bejelentést tenni, kalkulálhatja a költségeket, az elsőbbségét ugyanakkor nem veszíti el a határidő lejártáig. Jelentős az egyes nemzeti szabadalmak függetlenségéről szóló szabály, amely szerint például ha az egyik országban megsemmisítik az adott oltalmat, az nem lesz semmis automatikusan a többi országban. További, harmonizációs célú rendelkezéseket tartalmaz még az egyezmény, például illetékfizetésre, importra vonatkozóan.

Látható tehát, hogy a PUE nem teremti meg azt a lehetőséget, hogy egyetlen bejelentés alapján több országban lehessen szabadalmat szerezni, csupán megkönnyíti ezt a jogszerzést. Ettől lényegesen többet nyújt a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (Patent Cooperation Treaty - PCT), amely alapján lehetőség van úgynevezett nemzetközi szabadalmi bejelentést tenni. A PCT 1970. június 19-én jött létre Washingtonban és 1978. június óta van hatályban. A szerződéshez a PUE-ben részes minden állam szabadon csatlakozhatott, hazánk 1980 óta részes, a tagországok száma 120 körül van napjainkban. A nemzetközi bejelentés a PCT alapján azt jelenti, hogy egyetlen

---

¹ Egyezmény 2. cikk, (1)

bejelentéssel - amely nemzeti nyelven, nemzeti hatóságnál tehető meg - egyszerre több országban van lehetőség szabadalmi bejelentés megtételére és ez által elsőbbség igénylésére. A bejelentési kérelem vonatkozhat az összes tagállamra, illetve a kérelmező külön-külön is megjelölheti, hogy melyik tagállamok vonatkozásában igényli az elsőbbséget. A PUE-ben már meglévő 12 hónapos határidő itt is megvan - azaz az elsőbbség alapján eddig kell dönteni arról, mely országban igényli a kérelmező a szabadalmat -, ugyanakkor lehetőség van további időt kérni (8-18 hónap között). További nagyon kedvező rendelkezése az egyezménynek, hogy a bejelentés és a szabadalmi kérelem ideje között a megfelelő infrastruktúrával rendelkező egyes nemzeti szabadalmi hatóságok külön-külön kutatási, illetve elővizsgálati jelentést készítenek az országukban. A kutatást és elővizsgálatot ezzel párhuzamosan nemzetközi szervek is végezhetik, mint például a Nemzetközi Szabadalmi Iroda, valamint az egyes nemzeti hatóságoktól is lehet nemzetközi jellegű kutatást végezni. A kutatási jelentés a technika állását vizsgálja, az elővizsgálati jelentés pedig azt, hogy a találmány eléri-e a találmányi szintet. Ez is megkönnyíti az arra vonatkozó döntést, hogy mely országban érdemes szabadalmat igényelni. A Nemzetközi Iroda köteles továbbá a bejelentést nemzetközileg közzétenni legkésőbb a bejelentés napjától számított 18 hónapon belül, amelynek ugyanaz lesz a hatása, mint a nemzeti közzétételnek - azaz a bejelentés tárgya immár a technika állásához tartozónak lesz tekintendő az egyezményben részes államok területén.

Mindamellet a PCT sem teremti meg az egy bejelentéssel több országban való szabadalomszerzés lehetőségét, ugyanis a bejelentőnek az elsőbbség napjától számított húsz, ha pedig nemzetközi elővizsgálatot is kért, akkor harminc hónapon belül meg kell tennie a kiválasztott nemzeti hivataloknál a szabadalom megadásához szükséges cselekményeket. Ez a szakasz tehát már az egyes nemzeti hatóságoknál zajlik, akik saját nemzeti jogukat alkalmazzák az ügyben. Azért persze nem árt jól meggondolni, hogy melyik országokban igényeljük meg a szabadalmat, illetve, hogy érdemes-e belevágni a nemzetközi bejelentésbe, amely költséges vállalkozás és nagyfokú szervezést igényel, bár hazánk nagyon is támogatja az ilyen bejelentéseket, állami támogatásra is lehet pályázni a költségek részbeni fedezésére.

Habár „világszabadalom” mint olyan nem létezik, az Európai Szabadalmi Egyezmény által létrehívott jogintézményt már nevezhetjük regionális szabadalomnak, bár inkább csak az eljárás, mint az anyagi jog szempontjából. Ezt a megállapítást támasztja alá az egyezmény 1. cikke is, amely kimondja, hogy *„ezzel az Egyezménnyel a Szerződő Államoknak a találmányi szabadalmak megadására vonatkozó közös jogrendje jön létre”* - tehát a szabadalmak megadására és nem az oltalom tartalmára vonatkozik a harmonizáció (az ugyanúgy a nemzeti jogok alapján dől el).

Hangsúlyozandó, hogy az Európai Szabadalmi Egyezmény nem közösségi instrumentum, attól független és nemcsak közösségi tagállamok lehetnek részesei, viszont nem is csatlakozhat bármelyik állam, hanem csak európaiak és csak azok, amelyek részt vettek az egyezményt létrehozó kormányközi konferencián, vagy arra meghívást kaptak, illetve azon európai állam is csatlakozhat, amelyet az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsa erre felkér. Az Európai Szabadalmi Szervezet az egyezmény végrehajtását segítő, gazdasági-pénzügyi önállósággal rendelkező nemzetközi szervezet, két részből áll: a már említett Igazgatótanácsból (amely főleg a szabályozási-politikai feladatokat látja el) és az Európai Szabadalmi Hivatalból, amely ténylegesen elbírálja a szabadalmi kérelmeket. Az ESZE viszonylag kimerítően tartalmazza a Szervezet felépítésére, költségvetésére, működésére vonatkozó szabályokat.

A második részben az egyezmény először meghatározza a szabadalmazható találmány kritériumait, amelyek lényegében azonosak a hazai szabadalmi törvényben lefektetett követelményekkel, valamint az oltalomból kizárt alkotások köre is ugyanaz, mint amit saját törvényünkben találunk. Az ESZE annyiban lépi túl a PCT-t, amennyiben itt már egyetlen bejelentéssel nem csupán elsőbbséget, hanem szabadalmat is lehet több országra kiterjedően szerezni. Az említett két egyezmény azonban egymástól korántsem független, PCT-n alapuló nemzetközi bejelentésben ugyanis a bejelentéssel érintett tagállamokat úgy is meg lehet határozni, mint az ESZE tagállamait, azaz a tagállamok egyenkénti felsorolása helyett elegendő az ESZE-tagállamokra, mint régióra hivatkozni. Ez akkor lehet célravezető, ha a kérelmező nem biztos benne, hogy ténylegesen szeretné-e az európai szabadalmat, így megmarad a húsz, illetve harminc hónapos határideje a piackutatásra, elemzések végzésére.

Az európai szabadalmi bejelentést az ESZH hágai, berlini, vagy müncheni székhelyén, illetve a nemzeti iparjogvédelmi hatóságoknál lehet megtenni, amelyek továbbítják azt az ESZH-hoz. A bejelentésben meg kell jelölni, hogy melyik tagállamban kívánja a kérelmező megtenni azt, ezután az ESZH közzéteszi meghatározott időn belül (ez legkésőbb a bejelentés napjától számított 18 hónap). Ezt követi külön kérelemre az érdemi vizsgálat, újdonságkutatás, illetve a találmányi feltételek fennállásának vizsgálata, amely pozitív kimenet esetén azt eredményezi, hogy a hivatal megadja az európai szabadalmat a kérelemben megjelölt országok területére vonatkozóan.

Azonban ez a szabadalom csak akkor fog hatályosulni ezen országokban, ha a kérelmező megteszi az ezekhez szükséges cselekményeket, amelyek közül a legfontosabb az, hogy az európai szabadalom szövegét az illető ország hivatalos nyelvére lefordítja és a fordítást hozzáférhetővé teszi - ennek hiányában a szabadalom ugyanis nem hatályosul. A fordítás költségei itt problémát jelentenek, ugyanis az ESZH-hoz eleve csak angol, német, vagy francia nyelven lehet bejelentést tenni, majd pedig ezt még külön-külön le kell fordítani minden érintett ország hivatalos nyelvére (kivéve természetesen azokat, amelyeknek az érintett nyelvek valamelyike a hivatalos nyelve). Voltak és vannak törekvések arra vonatkozólag, hogy elegendő lenne egyetlen nyelven benyújtani a szöveget minden országban, ám ez éles nemzeti ellenállásba ütközött, többek között hazánk részéről is (jogbiztonsági és egyéb indokokra hivatkozva). Hazai szabadalmi törvényünk mindazonáltal már összhangban van az Európai Szabadalmi Egyezménnyel, tartalmaz rendelkezéseket tehát többek között az MSZH ezzel kapcsolatos feladatairól, a bejelentés hatályáról, fordítási kötelezettségekről, valamint szól a törvény az MSZH PCT-vel kapcsolatos feladatairól is.

A fordítási kötelezettségek enyhítését megcélzandó, 2000. október 17-én létrejött londoni megállapodás alapján tehát elegendő lenne, ha a nemzeti hatósághoz benyújtott szabadalmi iratok az ESZH valamelyik hivatalos nyelvén állnának rendelkezésre (angol, német, vagy francia nyelven). A londoni megállapodáshoz bármely ESZE-tagállam csatlakozhat, eddig tíz körüli az aláírók száma, ám hatályba még nem lépett, mert ahhoz az kell, hogy az aláírók közül legalább nyolc állam - köztük az a három, amelyik az 1999. év folyamán a legtöbb szabadalmat adta meg (Egyesült Királyság, Németország, Franciaország) - letétbe helyezze a csatlakozási okmányát.¹ Hazánkban a megállapodás ellenzői egyrészt a már említett jogbiztonsági és alkotmányos aggályokat vetik fel, továbbá azzal érvelnek, hogy a fordítási kötelezettség mellőzése „a magyar vállalatokat és

¹ Dr. Ficsor Mihály: Újraéledő viták a londoni megállapodásról, <http://www.inventor.hu/patent/pat23/london.pdf>

vállalkozókat külföldi versenytársaikkal szemben hátrányosabb helyzetbe hozná, (...) számukra - esetenként igen súlyos - anyagi hátrányt okozna, súlytaná a kisvállalkozókat és megfosztaná a magyar műszaki értelmiséget attól, hogy a legkorszerűbb technológiákat megtestesítő szabadalmi leírásokat anyanyelvén tanulmányozza”.¹ Dr. Ficsor Mihály egyik előadásában² azonban rámutatott arra, hogy alaptalan a félelem a fordítási kötelezettségtől. Kiemeli egyrészt azt, hogy ez nem jelenti a vállalkozás szabadságának, mint alkotmányos alapelvnek a sérelmét, mivel ez a jog szükséges és arányos mértékben korlátozható, nemzetközi szerződésből vállalt kötelezettségünk pedig lehet ilyen, gondoljunk csak bele abba például, hogy nagyobb nehézséget okoz-e egy angol feltalálónak magyarra fordítania a szabadalmi leírást, mint egy magyar feltalálónak angolra. Rámutat továbbá arra is, hogy a fordítással később állna rendelkezésünkre a szabadalmi irat, ami a technikai fejlődés szempontjából késedelmet okozhat, ugyanakkor ezt a fejlődést is az segíti elő, ha eredetiben, „frissen” hozzáférhető az. Mindamellet a feltalálók, iparjogvédelmi szakemberek többsége ismer valamilyen idegen nyelvet, nem csupán hazai szabadalmi leírásokat olvas, ha lépést akar tartani a fejlődéssel.

Az európai szabadalmi oltalom ideje egységesen húsz év, mondhatnánk akár úgy is, hogy minimum ennyi, hiszen az egyezmény nem zárja ki azt, hogy az egyes tagállamok nemzeti szabályai alapján ez meghosszabbodjon. Az oltalom tartalmát ugyanakkor az egyes nemzeti jogok töltik ki, nincs tehát szupranacionális szabadalmi anyagi jog. Ez utóbbira ugyanakkor már az 1960-as évektől vannak kezdeményezések az Európai Közösség keretein belül, sőt 1975-ben, Luxemburgban elkészült a közös piaci európai szabadalomról szóló egyezmény tervezete, amely azonban mindmáig sem hatályosult. 2000. augusztusában tanácsi rendelet javaslatát terjesztette elő a Bizottság a területen, amely egyrészt azt célozta, hogy a Közösség területén egységes joghatásokkal járó és egységes védelmet nyújtó szabadalom intézménye jöjjön létre az EK Szerződés egységes belső piacra vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően, másrészt pedig előirányozza, hogy a Közösség egységesen, mint ilyen csatlakozzon az ESZE-hez, így olyan területre nézve lehetne az ESZE részese, amelynek egészére egységes európai szabadalom lenne adható. Ugyanakkor nem szűnnének meg a nemzeti szabadalmak sem, ám azok a közösségi szabadalommal szemben nem lennének érvényesíthetőek.³ A tervezet idáig még nem fogadták el, a Parlament 2002-ben küldte vissza a Tanácsnak módosítási javaslataival.

Az Európai Közösség ugyanakkor felismerte azt, hogy nem elegendő az anyagi jogi szabályok harmonizálása, szükség van arra is, hogy a jogsértések elkövetőivel szemben ugyanolyan hatékonyan lehessen fellépni minden egyes tagállamban. Bár a WIPO/TRIPS egyezmények tartalmazzak rendelkezéseket a területen, azok nem bizonyultak elegendőnek ahhoz a sinthez, amelyet az egységes belső piac megkíván. Ennek tükrében jött létre a 2004/48 EK Irányelv a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről, amely tehát mind a szerzői, mind az iparjogvédelemmel kapcsolatos jogérvényesítést felöleli, azonban csak a gazdasági, vagy kereskedelmi előnyt jelentő jogtalan magatartásokkal szembeni fellépést szabályozza (tipikusan a kalózkodást, bitorlást). Az irányelv meghatározza a jogérvényesítésre jogosultak körét, amely nemcsak a szabadalmast jelenti, hanem a licenciavevőt, kizárólagos, vagy nem kizárólagos hasznosítót is. Szabadalmi törvényünk ettől

¹ A Szerzői és Iparjogvédelmi Testület Gyógyszeripari Munkabizottságának javaslata a londoni megállapodásról, <http://www.mie.org.hu/forum/londoni.html>

² Dr. Ficsor Mihály: A londoni megállapodás - bárány farkasbőrben, 2005. november 16. Ráckeve, http://www.mszh.hu/letolt/barany_farkas_MIE_FM.pdf

³ Berke-Boyth-Dienes-Oehm-Király-Martonyi: Az Európai Közösség kereskedelmi joga, 374. oldal

némiképp eltérően szabályoz, amikor a szabadalmas mellett az olyan hasznosítót nevezi meg jogérvényesítésre jogosultnak, aki a saját nevében felléphet a bitorlással szemben (ez a szabadalmi lajstromba bejegyzett licenciavevőt jelenti). Az irányelv kiemelt figyelmet fordít a bizonyítékok biztosítására és megőrzésére, amelynek értelmében akár a másik fél meghallgatása nélkül is lehet foglalni bizonyítékokat, ha a késelem helyrehozhatatlan hátrányt jelentene (sőt adott esetben akár a bírósági eljárás előtt is lehetőség van erre). Szabadalmi törvényünk maradéktalanul megfelel ennek a követelménynek, amikor kimondja, hogy szabadalombitorlás iránt indított ügyekben már a keresetlevél benyújtása előtt is lehet kérelmezni ideiglenes intézkedést, amelyet a Fővárosi Bíróság bírál el, nemperes eljárás folyamán. Ugyanilyen fontos a biztosítékadási kötelezettség az irányelv szerint, amelyet a bitorlóra, vagy a bitorlással, vagy annak előkészületével gyanúsítható személyre, szervezetre szabnak ki, tehát nem csupán egy már véghezvitt cselekmény, hanem a puszta fenyegetettség esetén is lehetőség van biztosítékadásra kötelezni. Ez alapján ugyanis már a közvetett bitorlás - a találmány lényeges elemével kapcsolatos dolog átadása, vagy átadásra felajánlása (lásd fentebb) - ellen is felléphet a jogosult és kérelmezheti a biztosítékadási kötelezettség előírását a bíróságtól. A bíróságnak törvényünk szerint ilyen kérelmek esetén a lehető legrövidebb időn belül döntenie kell (15 nap), valamint a fellebbezést is hasonlóan gyorsan kell elbírálnia.

Kiemelendő továbbá még a bizonyításra vonatkozó, fentebb szabályozás is: eszerint eljárási szabadalombitorlás esetén törvényi vélelem szól arról, hogy a terméket az ellenkező bizonyításig az eljárással előállítottak kell tekinteni a törvényi feltételek fennállása esetén, azaz itt a feltételezett bitorlónak kell bizonyítania azt, hogy más eljárást használt, nem pedig a szabadalmasnak, hogy az ő eljárását használta fel a bitorló.

További szabályokat tartalmaz még az irányelv a kártérítésre, illetve az egyéb szankciókra vonatkozóan, valamint a tipikusan szerzői jogi jogsértő cselekményekkel szembeni hatékonyabb fellépéssel kapcsolatosan. Annyi mindenképp megállapítható, hogy megteremtette a gyorsabb, hatékonyabb reakció lehetőségét a szellemi tulajdonok sérelme esetén. Az irányelv szabályai ugyanakkor immár hazai jogi szabályozásunkba is beépültek, a szerzői és iparjogvédelmi anyagi jogi szabályokon kívül az eljárási és végrehajtási jogszabályainkba is.

„A szellemi tulajdon az innováció és alkotókészség kereskedelmi gyakorlatban való alkalmazása életünk tökéletesítése és gazdagítása érdekében, mind a gyakorlat, mind pedig a kultúra szintjén. Ösztönző erőt jelent, mert támogatja és jutalmazza az alkotókat és a feltalálókat, serkenti a gazdasági növekedést, és előmozdítja a humánerőforrás-fejlesztést.”

/Kamil Idris/

Már esett szó az innovációról, az innovációs folyamatok szervezéséről és támogatásáról, valamint számbavettük a feltalálók, szabadalmasok jogait is. E két tárgykör legszembetűnőbben a munkahelyi találmányi jogban kapcsolódik össze, ahol is egyik oldalon a feltalálók, mint munkavállalók állnak, másik oldalon pedig a munkáltató, aki a megalkotott találmányt hasznosítani kívánja. Ezen két tényező hatékony összekapcsolása kiemelten fontos az innovációs versenyben elért eredmény szempontjából. A vállalatok maguk döntenek a létrejött szellemi tulajdon felhasználásáról, a törvényi szabályok tiszteletben tartása mellett. Az innovációs stratégiának pedig markáns részét képezi az, miként történjen a szellemi javak kezelése a vállalaton belül, hogyan hasznosítsák, milyen ellenszolgáltatás jár érte a feltalálónak, ki, milyen mértékben viselje a piaci kockázatokat.

Érdekes kérdésként veti fel Dr. Szalma József azt, hogy munkahelyi kötelezettség vonatkozhat-e szabadalmi szintű megoldás kidolgozására, azaz kötelező eredménye-e a jogviszonynak a találmány. Erre természetesen nem a válasz, hiszen *„a találmány invenció és nem jogi kötelezvény kérdése (...), a kutatói tevékenységre való munkahelyi kötelezvény értelemszerűen csakis eszközkötelmi minőségű lehet, ami azt jelenti, hogy a kutató jogi szempontból, a munkaviszonyból, munkaszerződésből (...) eredő kutatói, fejlesztői kötelezettségét szerződészerűen teljesítette, amennyiben mindent megtett annak érdekében, hogy a célt, a fejlesztést elérje, de nem tekintendő nemteljesítésnek, ha az eredmény nem szabadalmazható találmány”*.¹

A szabadalmi törvényünk munkahelyi találmányi jogra vonatkozó rendelkezései kizárólag a munkaviszonyban, közszolgálati és közalkalmazotti viszonyban, fegyveres erőknél és rendvédelmi szerveknél szolgálati viszonyban, valamint a munkaviszony jellegű jogviszonyban foglalkoztatott szövetkezeti tagokra alkalmazhatóak, az általános szabályok érvényesek tehát akkor, ha például megbízási, kutatási, vállalkozási szerződés keretében alkotnak találmányt.

Munkahelyi találmányok esetében meg kell különböztetnünk a szolgálati és alkalmazotti találmányokat. Szolgálati találmány a törvény szerint annak találmánya, akinek munkaköri kötelezettsége, hogy a találmány tárgykörébe eső megoldásokat dolgozzon ki, alkalmazotti találmányt pedig az hoz létre, aki, anélkül, hogy ez munkaköri köteleessége lenne, olyan találmányt alkot meg, amelynek hasznosítása munkáltatója tevékenységi körébe tartozik. Látható tehát, hogy a különbséget a munkakör adja, az elhatárolásnak a munkaköri leírás, illetve a munkáltató utasítása az elvi alapja, a megkülönböztetés mégis sokszor nem egyszerű. A Legfelsőbb Bíróság 2003.948. számú Elvi Bírósági Határozatában rámutatott egyrészt arra, hogy *„a munkaköri köteleesség nem szűkíthető le kizárólag a munkaköri leírásra, mindaz, amit a munkavállaló a felettesének írásbeli, szóbeli, vagy akár ráutaló magatartással tudomására hozott utasítása alapján végez, általában a*

¹ Dr. Szalma József: A szolgálati és alkalmazotti találmány a magyar jogban, In: Magyar Jog, 2006. február

munkaviszonyból folyó munkaköri kötelességnek minősül". Rámutat továbbá a határozat arra is, hogy amennyiben a munkavállaló a felettes utasítása alapján végzi el az adott munkát, az így létrejött találmány szolgálati találmánynak minősül akkor is, ha a munkavállaló ezt a feladatot az átlagot meghaladó színvonalon teljesíti.

Ennek az elhatárolásnak kiemelt jelentősége van, másképp alakul ugyanis a szolgálati és másképp az alkalmazotti találmány sorsa. A szolgálati találmányra ugyanis a szabadalom a munkáltatót illeti meg, alkalmazotti találmány esetén azonban a feltaláló a szabadalmas, a munkáltató azonban jogosult hasznosítani a találmányt. Míg tehát előbbi esetben a munkáltató a kizárólagos jogosult, utóbbinál csak hasznosítási joga van, másnak azonban erre nem adhat jogot. További korlátot jelent az alkalmazotti találmány esetében az a szabály, mely szerint a munkáltató a találmányt a szabadalmi bejelentés közzététele előtt csak a feltaláló, illetve a jogutódja hozzájárulásával hozhatja nyilvánosságra.

Mind a szolgálati, mind az alkalmazotti találmány feltalálója köteles haladéktalanul ismertetni a találmányt a munkáltatójával, aki az értesítést követő 90 napon belül köteles nyilatkozni arról, milyen tervei vannak a találmánnyal, kívánja-e hasznosítani azt. Ez a kvázi három hónapos határidő konszenzusos megoldásnak tekinthető, figyelembe veszi azt, hogy a feltaláló legfőbb érdeke a találmány mielőbbi oltalma és hasznosítása, ugyanakkor többé-kevésbé elegendő időt biztosít a munkáltatónak is a megfelelő tervek elkészítésére, piac- és esetleges újdonságkutatásra is. A nyilatkozattétel elmulasztásának hasonló következményei vannak szolgálati és alkalmazotti találmány esetében: ilyenkor a találmánnyal a feltaláló rendelkezhet, illetve az alkalmazotti találmány megalkotója a munkáltató hasznosítási joga nélkül szabadon hasznosíthatja a találmányt. Ugyanígy járhatnak el a feltalálók, ha ehhez a munkáltató hozzájárul.

A munkáltató a szolgálati találmány átvétele után három dolgot tehet: szabadalmi bejelentést tesz, a találmányt titokban tartja és így hasznosítja, vagy pedig lemondhat a szabadalomról, minden esetben köteles azonban tájékoztatni a feltalálót, valamint, amennyiben a találmányt üzleti titokként hasznosítja, köteles nyilatkozni arról, hogy a találmány egyébként szabadalmazható lenne - itt a feltaláló személyhez fűződő jogait kívánja elismerni a törvény.

További, feltalálót védő törvényi rendelkezés, hogy vita esetén - amennyiben a munkáltató nem tesz szabadalmi bejelentést -, a munkáltatót terheli annak bizonyítása, hogy a találmány nem volt szabadalmazható. Ha pedig a szabadalom megadása az eljárásban a munkáltató cselekménye, vagy mulasztása miatt válik lehetetlenné, a cselekmény, vagy mulasztás előtt a munkáltató köteles felajánlani a feltalálónak a szabadalmi igény ingyenes átruházását, ilyenkor is lehetősége van azonban hasznosítási jog kikötésére. Egyébként a törvény ilyen, feltalálót védő rendelkezéseitől a felek egyező akarattal sem térhetnek el, ebben mutatkozik meg a munkajoggal való rokonság, ugyanakkor a szolgálati és alkalmazotti találmánnyal kapcsolatos viták rendes polgári és nem munkaügyi bíróságra tartoznak (megyei bíróságok hatáskörébe).

A feltaláló a munkahelyi találmányok esetében sem mondhat le személyhez fűződő jogairól, azok akkor is megilletik, ha a találmányt a munkáltató hasznosítja, illetve ha a munkáltató a szabadalmas. Ezáltal viszont bizonyos vagyoni jogai átszállnak a munkáltatóra, amelyek fejében ellenérték illeti a feltalálót. Ezt az ellenértéket szolgálati találmány esetében találmányi díjnak, alkalmazotti találmánynál pedig hasznosítási díjnak nevezi a törvény.

Találmányi díj a találmány értékesítése esetén jár a feltalálónak, értékesítésen értve a hasznosítást, a hasznosítás piaci érdekből történő mellőzését, a hasznosítás másnak történő teljes, vagy részleges átengedését, illetve a szabadalom átruházását is. Értékesítés esetén is csak akkor jár a találmányi díj, ha a találmányt szabadalmi oltalom védi, avagy az oltalom a lejárat előtt azért szűnt meg, mert a munkáltató elmulasztotta a fenntartási díj megfizetését, illetve idetartozik az is, ha a munkáltató a találmányt üzleti titokként hasznosítja, ilyenkor a találmányi díj a nyilvánosságra jutásig, illetve az ismertetéstől számított húsz évig jár a feltalálónak.

Találmányi díj fizetésére nemcsak a munkáltató lehet köteles, hanem például szabadalmastársak esetén a hasznosító szabadalmas köteles azt kiegyenlíteni, továbbá ha a munkáltató a szabadalmat átruházza, a jogszerző átvállalhatja a díjfizetést. A feltaláló akkor is jogosult a díjra, ha a munkáltató a szabadalmat ingyenesen ruházza át, vagy ingyenes hasznosítási engedélyt ad másnak. A feltaláló hozzájárulása szükséges azonban ahhoz, ha a díját a munkáltatón kívül más fizeti meg, a Ptk.-beli tartozásátvállalás analógiájára.

Fontos megjegyezni, hogy a feltalálót a hasznosítás, értékesítés megkezdésétől kezdve az oltalom megszűnéséig megilleti a találmányi díj, tehát ennek esetleges meg nem fizetése miatt a munkáltató az általános polgári jogi szabályok szerint késedelembe eshet és kötelezhető a díjon felül késedelmi kamat fizetésére, valamint a késedelemmel okozott kár megtérítésére is.¹

Találmányi díj jár továbbá a törvény szerint akkor is, ha a találmányt külföldi szabadalom, vagy annak megfelelő más jogi oltalom alapján értékesítik, hasznosítás után azonban csak akkor, ha belföldi szabadalom alapján nem kaphatott találmányi díjat a feltaláló.

A találmányi díjat írásba foglalt találmányi díjszerződésben kell meghatározni. Írásba kell foglalni továbbá a feltaláló védelme érdekében ezen kívül a találmány megalkotásáról szóló ismertetést, a munkáltató ezzel kapcsolatos nyilatkozatát, illetve értesítést és tájékoztatást is. Kétféle díjat különböztet meg a törvény a találmányi díjakon belül: a hasznosítás ellenében járó díjat, valamint a hasznosítás engedélyezése, illetve a találmány átruházása esetén járó díjat. Az előbbit úgy kell meghatározni, hogy az arányban álljon azzal a díjjal, amelyet a hasznosítónak akkor kellene fizetnie, ha a találmány tárgyát szabadalmi licenciaszerződés alapján kellene megszereznie, figyelembe véve az adott műszaki területen kialakult árviszonyokat is (licenciaanalógia szabálya). Utóbbi esetben pedig a díjnak a hasznosítás, átruházás ellenértékével, ha pedig az ingyenes volt, az átruházásból származó gazdasági előnnyel kell arányban állnia. A díj megállapítása során figyelemmel kell lenni továbbá a munkáltatónak a találmány megalkotásához nyújtott hozzájárulására és a munkavállaló munkaviszonyból folyó kötelességeire is - erre lehet például alapozni egy magasabb díjigényt, ha a feltaláló az átlagostól messze magasabb színvonalon teljesíti a rárótt feladatot. Titokban tartott találmány esetében számításba kell venni azt a hátrányt is, ami a feltalálót az oltalom elmaradása miatt éri.

Az alkalmazotti találmány hasznosítása fejében járó díj mértékéről a törvény annyit szól, hogy azt szintén a licenciaanalógia alapján kell meghatározni. A licenciaanalógia szabályától azonban mind a szolgálati, mind az alkalmazotti találmány esetében el lehet térni közös megegyezéssel, kérdés, hogy egy ilyen megállapodás mennyiben tekinthető határozott megegyezésnek munkáltató és munkavállaló között. Ez a - feltalálók szempontjából elég

---

¹ BH 2001.271.

kedvezőtlen - szabály egyébként 2002. január 1-től hatályos, és elvi bírósági határozat² is született alkalmazásának kérdésében. A határozat megállapította, hogy azt csak a hatálybalépése után született megállapodásra lehet alkalmazni, egyébként a megállapodás megkötésekor hatályos szabályok az irányadóak. Mivel pedig az ilyen megállapodások általában arra irányulnak, hogy a feltaláló díját csökkentsék, a megállapodás a feltaláló részéről joglemondó nyilatkozatnak minősül, azt pedig a Ptk. szerint nem lehet kiterjesztően értelmezni. A licencianalógiától való eltérés mellett a törvény lehetővé teszi kockázatmegosztásra irányuló találmányi díjszerződés megkötését is, amelyben meghatározott díjat állapítanak meg a feltaláló jövőben megalkotásra, illetve értékesítésre kerülő találmánya tekintetében. Nyilván a törvényalkotó ezzel a rendelkezéssel is elő kívánja segíteni a piaci szereplők jobb együttműködését, kedvezőbb jogszabályi hátteret teremtve ezzel a külföldi befektetőknek is, ám megnehezítve ezzel hazai feltalálóink dolgát, tekintettel arra, hogy munkáltatóik minden bizonnyal élni fognak a jogszabály adta költség- és kockázatcsökkentési lehetőséggel. Perelni pedig ilyen ügyekben drága - gondoljunk csak a szakértői költségekre - , hosszadalmas és bizonytalan kimenetelű.

---

² EBH 2003.858

Egy minnesotai vegyipari cég alkalmazottja, Art Fry munkatársaival egy nagyon erős pillanatragasztó kifejlesztésén dolgozott, ám az eredményről kiderült, hogy az csak csekély mértékben ragad, a papírdarab, amin kipróbálták, sérülés nélkül levehető volt onnan, ahová felragasztották. A vállalat a munka további folytatását rendelte el, Art pedig, aki tagja volt egy templomi kórusnak, ezzel a papírdarabbal kezdte bejelölni azokat a kottákat, amelyekre épp szüksége volt.

Hosszasan próbálta meggyőzni munkaadóit arról, dobják piacra az ötletet, akik végül elkezdtek forgalmazni, kezdetben csak irodaszerként, mint amelynek segítségével könnyen megjelölhetőek a fontos iratok (innen ered a neve is - post it, azaz postázd). A post-it azonban ma már nemcsak az irodákban lelhető fel: hasznos segítség diákok számára, vagy akár családoknak, a hűtőszekrényen hagyott üzeneteket illetően.

Talán meglepő, hogy egy ilyen apró ötlet milyen széles körben el tudott terjedni és mekkora sikere volt. Nem szabad azonban alábecsülni ezeket az apró ötleteket, hiszen minden korszakalkotó jelentőségű találmány, újdonság seregnyi ilyen apró ötletnek köszönheti létrejöttét. Ahogyan az irodalomban is, a legnagyobbak egymástól tanultak, egymás stílusjegyeit, tudását vették át.

A szellemi alkotások védelmének komplex rendszere pedig keretet ad ahhoz, hogy minél nagyobb sikert, hasznot lehessen elérni, akár apró, akár hatalmas jellegű újdonságokkal. A feltalálás, megalkotás azonban még nem elegendő: hatékony szervezésre, menedzsmentre van szükség ahhoz, hogy a lehető legjobb üzleti eredményt tudjuk elérni szellemi termékünkkel. A hazai és nemzetközi jogi szabályozás legfőképpen a partnerséget, az együttműködést támogatja, hogy a tudás és a szervezés találkozása minél eredményesebb, hatékonyabb legyen, hogy maradéktalanul igaz legyen:

„...az alkotókészségben és az innovációban rejlő erőnek a művészi kifejezésre, vagy a gyakorlati problémák megoldására történő átvitele nem egy adott ország, vagy nép hitbizománya, hanem bárki számára korlátlan lehetőségek forrása”.

/Kamil Idris/

Budapest, 2007. január

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

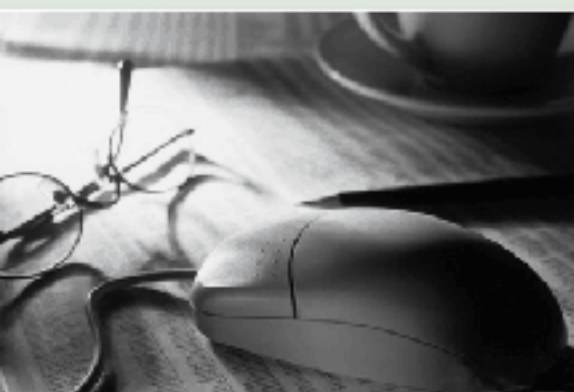
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás